

Під час заходів у Каневі з нагоди 162-х роковин з дня перепоховання Тараса Шевченка на Чернечій горі, 22 травня 2023 р.

Вшанували пам'ять Пророка

Ігор ЗОЦ

У день 162-х роковин з дня перепоховання Тараса Шевченка на Чернечій горі біля Канева представники ВУТ "Просвіта" на чолі з Павлом Мовчаном вшанували пам'ять поета квітами і пом'янули так, як він заповідав. На жаль, як і в попередні роки, захід проігнорували органи центральної влади. Про подію не було повідомлень на офіційному сайті Міністерства культури та інформаційної політики, промовчали провідні медіа. Не оголосили і обіцяного раніше президентського Указу про присудження 22 травня Шевченківської премії вже визначеним лавреатам. На мить здалося, що влада повертає суспільство в кероване з московських радянське минуле, де шанувати свого Пророка 22 травня українцям суворо заборонялося... З такими думками, певно, не один я прийшов до пам'ятника Шевченку навпроти Київського національного університету, де просвітяни та інші небайдужі люди провели акцію задля єднання нації, про яке так потужно писав поет.

До присутніх звернулися голова Київської "Просвіти" Кирило Стеценко, нащадки родини Тараса Шевченка сестри Олена і Любов Майбороди, заслужена журналістка України Марія Базельюк, голова Співки офіцерів України Олександр Сасько, письменник і дипломат Олександр Божко, лавреат Шевченківської премії Михайло Наєнко, громадські активісти Наталка Осьмак, Олександр Ушинський, Сергій Мельничук та інші. Віктор Горбач зачитав звернення, яке було підтримане учасниками і публікується на ст. 3 "Слова Просвіти". Попри те, що міська влада столиці, як і

центральна, публічно не продемонструвала свого ставлення до пам'ятної дати, в Києві з цієї нагоди свідомі українці влаштували в музеях Тараса Шевченка День відкритих дверей і провели тематичні програми. Так, у Національному музеї Шевченка можна було оглянути оновлену експозицію, а також виставки "Сила в різноманітті", "Сковорода. На межі часів".

Окремо варто розповісти про відкриття виставкового проекту "Піднятися до себе" спільно з Національним музеєм історії України у Другій світовій війні. Музейники вважають це спробою поміркувати про досвід психологічних і соціальних проблем воєнного часу за допомогою мистецтва – малюнків Тараса Шевченка та робіт сучасних художників Антона Логова і Андрія Дудченка.

Шість малюнків із серії "Телемак – Діоген", виконані на заслі, демонструють рух Шевченкової думки від темного до світ-

Голова Київської "Просвіти" Кирило Стеценко

лого, від розпачу до віри в свої сили і переконання. Вони – своєрідне свідчення переживання буття на чужині, ув'язнення в "незамкнутій тюрмі" душевної самотності, фізичних страждань. Це не лише рефлексії, а й водночас процес катарсису, реабілітації душевних сил митця, відживлення його духовної міцності.

Антон Логов і Андрій Дудченко кожен у свій спосіб продовжують Шевченкову мистецьку традицію подолання обставин. А. Дудченко, звертаючись до античних мотивів, іде шляхом формальної деконструкції образів із метою конструювання нового сенсу. А. Логов у живописі – адепт абстракції, тож опозицію "зло / добро", "зневіра / надія" осмислює завдяки кольору.

Крім того, як художник Національного музею історії України у Другій світовій війні А. Логов уже другий рік працює з артефактами, зібраними в місцях бойових дій, здійснюючи просторове рішення експозиції, повідомили організатори виставки.

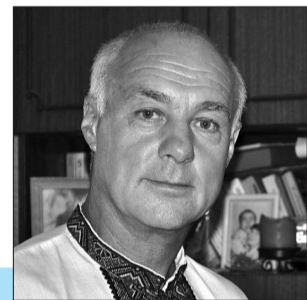
А ще в Національному музеї відбувся благодійний захід – літературно-музична композиція (вистава) "Сон. Ніч перед вічністю". Серед учасників – актори Національного театру імені Івана Франка, зокрема Євген Нищук, якого в той день призначено головою Комітету з Національної премії України імені Тараса Шевченка. Як діятиме новий очільник щодо нагородження вже визначених лавреатів Шевченківської премії-2023 – невідомо. До слова, один із оголошених у березні лавреатів – лідер гурту "Хорея Козацька" і воїн ЗСУ Тарас Компаніченко – виступав у цей час у столичному будинку-музеї Тараса Шевченка.

ВАЛЕНТИНА
КОВАЛЕНКО

3

МИКОЛА ДМИТРЕНКО

11

ЕДУАРД ОВЧАРЕНКО

14–15

Звернення

до наших читачів, передплатників, просвітян

Друзі! Тижневик "Слово Просвіти" – один із небагатьох нині існуючих островів незалежного українського слова в інформаційному морі – за певного "сприяння" нашої влади опинився на межі припинення свого існування. І тільки ми самі, хто любить, шанує і дорожить українським правдивим і об'єктивним словом, можемо допомогти "Слову Просвіти". Будь-яка фінансова підтримка видання – це вагомий внесок в українську справу. Тож подасмо Вам наші банківські реквізити: АТ "Сенс Банк", р/р UA 3030034600002600 2016994001; отримувач: ГО "Всеукраїнське товариство "Просвіта" ім. Тараса Шевченка; код ЄДРПОУ/ІНН: 00031756.

Призначення платежу заповнюється платником так, щоб надати повну інформацію про платіж.

На наше прохання про допомогу для газети "Слово Просвіти" відгукнулися:

1. Ситник Віктор Тимофійович – 1000 грн.
2. Турчак Роман Михайлович – 400 грн.
3. Матвійчук Валентина Феодосіївна – 400 грн.

ред захисниками міста. Після тієї цитаделі треба було організовано і впорядковано, з мінімізацією втрат, відходити з міста. Так, власне, і зроблено. Натомість на флангах — на півдні і півночі — наступати, з метою вирівняти фронт і зайняти висоти, які домінують над містом. Це теж робиться і досить успішно. По-перше, це не дозволить ворогу наступати на схід — на Слов'янськ та Краматорськ — або на Часів Яр і Костянтинівку. По-друге, це панівні висоти над містом, з яких зручно вести огляд, обстріл і в перспективі, коли настане час, перейти в наступ.

А де і коли перейти в наступ — вирішує головне командування і відповідні служби. Де головний, де обманний, де допоміжний або розвідувальний, де локальний, а де широкоформатний — це прерогатива і відповідальність командування. Ось невеликий, але колоритний приклад: локальний і несподіваний для більшості наступ. Легіон “Свобода Росії” разом із “Російським Добровольчим Корпусом” заявили, що вони повністю звільнили чималі села Козинку та Гора-Поділ Грайворонського району Білгородської області. Так-так, на Московщині у її сучасних кордонах! А їхні передові загони зайшли в районний центр Грайворон — старовинне місто північної Слобожанщини. Йде силова евакуація московською владою місцевого населення в районі та районному центрі.

А неподалік в н/п “Белгород-22” знаходиться військова база зберігання бомб з ядерною начинкою. Так там спішно вивозять ті кляті бомби.

Нагадаю: Білгородщина — це історично, етнічно і географічно північно-східна Слобожанщина, українська земля, яка потрапила в окупацію 104 роки тому. Білгород, який першим загарбала красна армія московитів, Москва тоді негайно оголосила столицею “советської” України. Лише за кілька днів, після окупації красними Харкова, він вже був оголошений “столицею”. До речі, до Білгорода було ще одне місто, оголошене ними столицею, — Стародуб, він і досі скіє в неволі.

Скриня Пандори відкрита, і не нами, а Московською ордою, і не 24 лютого 2022 року, а 24 лютого 2014 року. Перегляду кордонів ми не прагнули. Тепер ми маємо на це право — і юридично, й історично, і етнічно. Москва скасувала війною на знищення України всі закони, договори і право на своє тихе імперське життя в майбутньому. Лічильник увімкнено: для імперії зла годинник історії з тризубом на циферблаті показує час — за 5 хвилин до смерті.

“Російська демократія закінчується там, де починається українське питання”, — проголосив свого часу Володимир Винниченко.

Сьогодні це висловлювання має розширення до рівня всесвітньої логіки: **будь-яка істинна демократія та змістовний лібералізм у сучасному світі починається або закінчується українським питанням.**

Від вибору дієслова в цій логемі — починається чи закінчується — залежить відповідь: **чи буде сяяти світ демократії та свободи, чи запанує всесвітній морок неволі та насилля.**

А нам своє робити: битися за Перемогу, трудитися для Перемоги.

Слава Україні!

Валентина КОВАЛЕНКО,
керівниця Шевченківського національного заповідника в Каневі, письменниця

Давненько не було так людно на Тарасовій Горі в день повернення Шевченка в Україну. Попри війну, гомоніла Чернеча сьгодні поетовим антимосковським словом із вуст Героя України Анатолія Паламаренка; зводилася до неба “Заповітом” та “Ой у лузі” червоною калиною з потужного голосу народного хору імені Г. Верьовки; зітхала піснею народного Кобзаря України Василя Нечепи; поезією українських митців про сьогочасне лихо московсько-української війни...

Шевченко говорив. І з Шевченком говорили, не припиняючи дивуватися його прозорливості й актуальності.

Назрілі українські питання гостро постали в сьогоднішньому діалозі “Світоглядні засади і гуманітарні пріоритети воюючої України”, організованому Шевченківським національним заповідником разом із Національною спілкою письменників України, Всеукраїнським товариством

Діалог про наболіле

“Просвіта” ім. Т. Шевченка, Фондом Миколи Томенка “Рідна країна”, Міжнародним благодійним фондом національної пам’яті України та ін. Учасники діалогу суголосні були в одному: український простір має бути “зачищений” від багатовікового російського лою.

Модератор діалогу, відомий громадський діяч Микола Томенко чітко означив місію і завдання світоглядної війни за Україну.

Голова НСПУ Михайло Сидоржевський детально зупинився на викликах сьогодення перед українською національною культурою.

Про актуальність Шевченкових заповітів та мову як національний код говорили голова всеукраїнської “Просвіти”, лавреат Шевченківської премії Павло Мовчан та директор Інституту

української мови Павло Гриценко.

Відомі професори, літературознавці Володимир Поліщук і Василь Пахаренко загострили увагу на основоположній ролі україноцентричних предметів в освітніх закладах, особливо щодо

Звернення учасників заходу із вшанування Тараса Шевченка із нагоди 162-х роковин його перепоховання в час другого року визвольної війни української нації від чергової спроби московського поневолення, шляхом повномасштабного вторгнення в Україну

Мир нам потрібний як наслідок повної поразки ворога, а вона прийде тільки після повного виконання Заповіту великого Кобзаря.

“Поховайте та вставайте Кайдани (московські) порвіте і вражою (московською) злюю кров’ю Волю окропіте”. Тобто щоб остаточно і безповоротно здобути Волю ми маємо повністю звільнитися від всіх московських кайданів, щоб наступний крок до перемоги, а саме завдання нищівної поразки нашому ворогу, став невідворотним.

Кайдани, в котрі московити намагаються нас повернути шляхом своєї чергової спроби окупаційного поневолення нині успішно рвуть ЗСУ на фронтах визвольної війни українського народу де **“ворожою (московською) злюю кров’ю Волю окропляють”.** Однак і нині в нашому середовищі є наявна маса інших московських кайданів, а саме: інформаційних, культурних, смислових, духовних, економічних тощо. Так деякі із них вже починають тріщати, але є ще багато таких кайданів, котрі ворог із всіх сил намагається і часто не безуспішно все таки вберегти від рвання.

Незрозуміло, чому досі в органах державної влади (*і виконавчої і законодавчої*) та місцевого самоврядування все ще перебуває значна маса тих, що входили до промосковських партій і організацій в Україні, котрі свого часу завдали Україні непоправної шкоди, і нині вже є забороненими.

Так, продовжує, всупереч будь-якому здоровому глузду, зберігати свій вплив в Україні бізнес багатьох московських олігархів, наближених до фюрера московського рашизму, що часто становить пряму загрозу національній безпеці України.

Із великими труднощами піддаються руйнуванню кайдани духовних скреплів ворога такі як московський паханат, що налаштує громадян України на підтримку злочинних дій московії. Неймовірно складно повертаються до українців (*на місця зайняті ворогом в топоніміці, пам’ятних знаках, назвах*) імена українських Героїв, які століттями захищали наш рід. Приклад із великим українським Гетьманом Іваном Мазепою в столиці є чи не найпоказовішим. Так місцева громада ніяк не може (*здійснивши*

вже цілий ряд необхідних для цього процедур, таких як: підписання петицій, реалізацію місцевих ініціатив) домогтися від місцевої влади повернення імені названої на його честь вулиці, що була із грубим порушенням законів ліквідована на вимогу саме московської церкви.

Ми віримо в те, що ЗСУ зроблять все так, щоб **“...понесло з України У синєє море Кров ворожу”**, але маємо спрямувати всі свої зусилля і тут далеко від фронту військового в другий саме громадський фронт вже в не менш жор-

стокій гібридній війні розв’язаній нашим споконвічним ворогом. І це необхідно заради успішності виконання Заповіту Тараса Шевченка з метою як найшвидшого досягнення Перемоги, гарантом чого є остаточно рвання всіх без винятку московських кайданів. І зробити це, не ставши великим і тотальним опором ворогу на всіх фронтах його гібридної агресії буде дуже важко. Про що натякав і сам поет коли писав: **“...обніміться, брати мої, прощу вас, благаю”.**

Уповноважуємо організаторів даного заходу вшанування Т. Шевченка ініціювати започаткування громадських процесів спрямованих на подолання наявних до цього часу в нашому середовищі негативних проявів породжених спецслужбами ворога шляхом не збройних гібридних агресій (*інформаційних, мовних, культурних, духовних, організаційних, економічних, тощо*) щоб цим допомогти ЗСУ чим скоріш здолати спробу московського ворога повернути нас в кайдани вже і шляхом окупації.

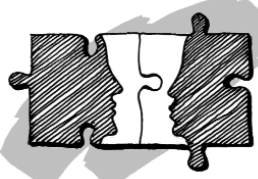
Саме тому ми, учасники заходу з ушанування Тараса Шевченка в день його перепоховання, закликаємо всіх українців розпочати виконання Заповіту Шевченка, для чого маємо самобілізуватися та докласти максимум зусиль для того щоб порвати всі ті наявні нині в Україні московські кайдани котрі поки, що заважають нам здобути заповітну Волю.

22.05.2023 р., м. Київ

Фото Георгія ЛУК’ЯНЧУКА

Учасники заходу із вшанування Тараса Шевченка в Києві, 22 травня 2023 р.

“Серед убитих російськими загарбниками цивільних ірпінців є люди, відомі і в Ірпені, і в Україні. Жодного з них не згадали”.

Як знищують музей в Ірпені

Мене звільнили з посади директора Ірпінського історико-краєзнавчого музею втретє. Для цього є причини, про які влада не говорить. Перша причина лежить на поверхні. Для нашого часу характерна тенденція захоплення приміщень закладів культури для влаштування там чогось прибуткового.

Анатолій ЗБОРОВСЬКИЙ,
тричі звільнений директор
Ірпінського історико-краєзнавчого музею

Історико-краєзнавчий музей в місті Ірпені на Київщині розташований у центрі міста. Є багато охочих розмістити тут якийсь кафе чи крамницю. У 2000 році тодішній Ірпінський міський голова, колишній інструктор Ірпінського міськкому Компартії України Володимир Скаржинський зробив спробу під приводом ремонту перенести музей у дві кімнати на другому поверсі Будинку культури на околиці міста. Хто б туди

Мені намагалися створити такі умови, щоб я сам пішов. Щомісяця доводилося проводити від трьох до п'яти масових заходів (виставки, презентації, зустрічі з творчими людьми тощо). Якщо в місячному плані я подавав два заходи, відразу ж лунав дзвінок із відділу культури: “Ви нічого не робите”. Це забирало багато часу. Власне, розрахунок і був на те, щоб я не мав часу досліджувати і правдиво висвітлювати історію краю. Але я все-таки знаходив час: у вихідні чи після закінчення офіційного робочого часу.

Та ось у 2021 році з'явився новий заступник начальника відділу культури – Віталій Васильович Коваленко. Вже на засіданні конкурсної комісії (керівники закладів культури призначаються на контрактній основі) заявив, що для оформлення експозиції потрібен хтось авторитетніший. Я вже тричі організував оформлення основної музейної експозиції, оформив багато виставок, написав три книги з історії Ірпеня. Негарно хвалитися, але я найкраще знаю історію Ірпеня, оскільки працюючи директором музею, досліджую її 36 років. То хто ще авторитетніший?

Проте скликаються дві комісії для перевірки роботи музею. Перша за півгодини швидкого огляду робить висновок, що я і головний зберігач фондів Лариса Юхименко не відповідаємо займаній посаді “за своїми професійними якостями”. Більшість звинувачень мають загальний бездоказовий характер. Наприклад, “при розміщенні експонатів в музейних залах не дотримана часова і тематична послідовність”. Хоча експозиція побудована саме за цим принципом і висвітлює історію Ірпінського краю від найдавніших часів до сьогодення. Але ж зауваження є. Нехай Зборовський спробує його виконати.

Загалом складалося вражен-

ня, що висадився десант прибиральниць. Завідувачі відділами науково-дослідної роботи, науковці кинулися шукати пил і павутину, якої не було, але вони “знайшли” її. Зараз іде війна. І комісія передусім мала б перевірити, як ця тема висвітлюється в музеї Міста-героя Ірпеня. В музеї якраз експонувалася виставка “Ірпінь – Місто-герой”, але комісія її не помітила. Комісія не помітила і стенда про борця за Незалежну Україну у 1917–1920-х роках, нашого земляка отамана Орлика (Федора Артеменка), матеріали про якого надав президент Історичного клубу “Холодний Яр” Роман Коваль. Не помітила комісія і матеріали про наших земляків Дмитра Паламарчука і Михайла Ороса, які боролися за Україну в лавах ОУН і УПА, та й ще багато чого. Культурно-освітня і науково-дослідна діяльність музею не перевірялася зовсім. Завдання комісії було мене звільнити. Друга комісія не вимагала звільнити мене і головного зберігача фондів, але теж обмежилася переважно поверховими зауваженнями.

Начальник відділу культури Євгенія Антонюк надала мені місяць на виправлення зауважень, але потім, мабуть, злякавшись, що я, чого доброго, їх виконаю, наказала провести інвентаризацію, після чого з 14 лютого відсторонила мене від виконання своїх обов'язків і наказала написати пояснення. При цьому вона і її заступник Коваленко заборонили мені навіть заходити в музей, щоб я не використав документацію.

Цікаво те, що в першій комісії з восьми музейників чотири були працівниками музею “Битва за Київ у 1943 році” в Ново-Петрівцях на чолі з в. о. генерального директора цього закладу Владиславом Альохіном. Євгенія Антонюк, як тільки відсторонила мене від виконання своїх обов'язків, то відразу ж призначила дружину Альохіна Юлію Сергіївну на спеціально для неї створену посаду старшого наукового співробітника, хоча та не має освіти, відповідної профілю Ірпінського історико-краєзнавчого музею. Невже генеральний директор не може прилаштувати свою дружину десь ближче?

Коли я оприлюднив цю ін-

Діораму “Річка Ірпін” вже розібрали і викидають

формацію у Фейсбукі, то Євгенія Антонюк 7 квітня звільнила мене за “систематичне невиконання без поважних причин своїх обов'язків”. Зарплату за період із 14 лютого до 7 квітня, хоча я в цей час писав пояснення, а також публікував краєзнавчу інформацію у Фейсбукі, мені не виплатили.

Тут справа не тільки в загарбаних музею. Нападки на музей розпочалися після того, як у 1998 році вийшов друком мій підручник для ірпінських шкіл “Історія рідного краю. Приірпіння”. Тоді московська агенція із ветеранів “Великой Отечества” на деякий час навіть заблокувала розповсюдження книги по школах. На мене було вчинено замах. “П'ята колона” російського імперіалізму продовжує діяти. Показують усім: Зборовський писав про націоналістів, помітив матеріали про них в експозиції музею, от його і вигнали. Нехай тепер насолоджується заслуженим відпочинком на пенсії 3753 гривні і 22 копійки. Або спробує кудись влаштуватись у свої 66 років. Де там потрібен найбільший знавець історії Ірпеня?

Через три роки у мене закінчується контракт. Можна було б зачекати і звільнити на наступному конкурсі. Та ж Юлія Альохіна могла б подати власну програму розвитку музею і комісія сказала б, що її програма краща за мою. Але ж квапляться. Боятися, що за три роки влада може помінятися. Та й перед московськими шефами треба відзвітувати, що нарешті вигнали націоналіста Зборовського. Чому Віталій Коваленко, молодий і здоровий, замість того, щоб захищати Україну на фронті, руйнує музей в Ірпені?

Тим часом, Юлія Альохіна з товаришами господарює в музеї. Половину основної експозиції демонтували, а другу половину музею перетворили на склад під приводом влаштування виставки “Ірпінь нескорений”. Експонати надав музей “Битва за Київ у 1943 році”. Але ж безграмотні люди. Написали “обгорівший” замість “обгорілий”. Переносний зенітно-ракетний комплекс “Ігла” назвали протитанковим. Зробили опудало російського окупанта у

протигазі. Добре, що ворожі журналісти не побували на виставці. А то б написали, що українці використовують заборонену хімічну зброю і опублікували фото цього опудала в протигазі, як доказ, що росіяни мусили захищатись від українських газів. І цю виставку робили працівники військово-історичного музею!

Серед убитих російськими загарбниками цивільних ірпінців є люди, відомі і в Ірпені, і в Україні. Жодного з них не згадали. За те помістили в експозиції фото з короткими біографіями 10-х художників, які цю виставку робили. Чи треба було аж 10 художників, щоб розставити і розвішати експонати у двох відносно невеликих залах? І навіщо було демонтувати основну експозицію, щоб влаштувати на місяць виставку? В центрі міста є й інші приміщення (бібліотека, школа). Ірпінь забудовують багатоповерхівками, але місця для виставкового залу немає.

Говорять, що “Музей битви за Київ у 1943 році” буде перетворено на Музей історії української зв'язки. Якщо це перетворення буде проводити генеральний директор Владислав Альохін (він немає відповідної профілю військово-історичного музею освіти, раніше працював у Міністерстві економіки) зі своїми співробітниками, то музею можна поспівчувати.

А тим часом рейдери, які захопили Ірпінський історико-краєзнавчий музей, заходилися викидати експонати. Я випадково знайшов на смітнику політичні карикатури нині на жаль покійного ірпінського художника і скульптора Івана Різника, який висміяв московських імперіалістів та й наших ненажерливих депутатів; кременний наконечник стріли; спогади почесної громадянки Ірпеня Валентини Кулінич, яка прожила 100 років; ще деякі музейні документи. Ірпінська поліція, до якої я звернувся, відмовила у провадженні справи. А незабаром після цього з музею викинули основу діорами “Річка Ірпінь”.

Повільна ліквідація музею триває.

Матеріали музею викидають на смітник

пішов? До того ж, це той самий Будинок культури, який минулого року розгромили обстрілами російські окупанти під час боїв за Ірпінь. Якщо б музей дожив до цих днів, то все одно він був би знищений. Я тоді підняв громадськість, почав писати в газети.

З'явилися пожежники і оштрафували мене за те, що міськрада не надає гроші на ремонт пожежної сигналізації. Із моєї 100-гривневої зарплати вирахували 40 гривень штрафу. Три дні я не мав скибки хліба. Добре, що хоч чай з цукром був. У міськраді нікого така рішучість пожежників не злякала, і грошей на ремонт пожежної сигналізації не дали. Але музей залишився у центрі.

Проте очі заграбастати музейне приміщення зробили цілком логічний висновок: якщо директор музею не дає знищити музей, то треба звільнити такого директора. У 2008 році мене звільнили за статтю “невідповідність займаній посаді внаслідок недостатньої кваліфікації”. Оскільки звільнення було грубим порушенням закону, то мене поновили на посаді рішенням суду. Але провести інвентаризацію мені не дозволили, і через кілька місяців начальниця відділу культури Людмила Сичук, перелякана депутатами Ірпінської міськради Людмилою Янковою і Наталею Рохманюк, звільнила мене за статтю “систематичне невиконання своїх службових обов'язків”. Так квапились мене звільнити, що навіть не придумали, які службові обов'язки я систематично не виконував. Тому суд мене знову повернув на посаду директора музею.

Обгорівший... Так рейдери знають українську мову

Святослав ВАСИЛЬЧУК,
заслужений журналіст України,
голова Житомирського
ОО ВУТ “Просвіта” ім. Т. Г. Шевченка

Тоді вперше в Києві масово було піднято синьо-жовті прапори української волі й незалежності. Їх сотнями привезли делегати й гості з’їзду із західних областей України. Звідти, де ще добре пам’ятали діяльність легендарних ОУН і УПА, їхній героїчний багатолітній опір німецьким, особливо ж — московським окупантам. Тоді ще живі були тисячі ветеранів-воєнів УПА та підпільників ОУА, які відбули сибірські каторжні концтабори, але не зломалися духом, і мріяли про незалежну Українську державу. Вони масово поїхали до Києва навіть не як делегати Руху, а як прихильники, бо не могли пропустити такої події, і кількатисячним гуртом зранку й до ночі три дні посіли вповнювали майдан при Палаці культури національними прапорами та гаслами на підтримку Руху: “Рух — надія на волю України”, “Хлопці-рухівці, не згайте історичного моменту”, “З Рухом — до перемоги!” тощо.

Палкі дискусії на з’їзді тривали три дні. Зал засідань був оздоблений гербами історичних українських земель, серед яких домінував князівський та УНРівський Тризуб. На кожне засідання делегатів скликав величний “Козацький марш”. А за президентією на всю стіну — три величезні літери РУХ та синьо-жовтий прапор. І сотні таких стягів — у залі. Натхнені слова промовців, гучні оплески делегатів...

Побачив і себе на документальних кадрах. Відчуття, ніби я перелетів у той буремний час, знову в залі Київської Політехніки разом із побратимами-однодумцями приймаю історичні рішення про створення всеукраїнської національно-демократичної організації під назвою “Народний Рух України” поки що з додатком “за перебування”, який ми швидко відкинули. Вислуховуємо полум’яні промови, виступи Івана Драча, Дмитра Павличка, Михайла Гориня, Володимира Яворівського, Володимира Черняка, Олеся Гончара.

Окрилені, обнадіяні поверталися ми зі з’їзду. Везли з десяток синьо-жовтих прапорів від друзів-галичан. А на думці було конкретне: шукати в районах, містах, селах прихильників Руху. Створювати нові осередки НРУ, просвіщати наш люд, сіяти зерна національної свідомості, любові до рідної мови, пісні й культури. З рабів імперії творити свідомих українців-державників, готових боротися за незалежну Українську Державу.

Саме на з’їзді вперше пролунали знамениті гасла “Слава Україні!” та “Героям Слава!”, які нині є офіційними в Українському війську та для всіх патріотів держави. Тоді ж ми так віталися лише з прихильниками української ідеї та з членами Руху.

Наш Житомирський крайовий Народний Рух та його керівні органи, крайова рада і крайовий провід, розробили графік відвідування районів області, аби показати місцевим жителям, що на Житомирщині діє РУХ, і залучати їх до нашого гурту. Як правило, я замовляв автобус на автопідприємстві, збирав два-три десятки рухівців-житомирців — і ми вирушали до конкретного району. Місцеву владу до відома ми не ставили, аби не дати їй змоги зібрати своїх набальборених адептів, що намагалися чинити нам опір. Брали з десяток синьо-жовтих прапорів, приїздили до центру міста чи селища, співали повстанських та козацьких пісень. Це незвичне видовище привертало увагу місцевих мешканців, і вони йшли до нашого гурту. Ми роздавали їм газету “Народний Рух України”, листів-

Першопрохідці

Нещодавно по ТБ показували події понад 30-літньої давнини — про громадські рухи і громадських діячів, які стали предтечами боротьби за Українську незалежну державу та рушіями цього історичного процесу. Показували підготовку і проведення Установчого з’їзду НРУ, що відбувся 8-10 вересня 1989 року в Палаці культури Київської Політехніки. Делегацію від Житомирщини у складі 20 осіб очолював як обраний голова організації НРУ області.

ки, молоді дарували значки кольорів прапора та герба-тризуба. Зав’язувалися жваві бесіди, люди скаржились на комуністичну владу, казали, що “пора вже щось міняти в державі на краще”.

Невдовзі прибігали перелякані, сердиті й підбурені своїми очільниками комуністичні активісти, представники місцевої влади і кричали: “Хто ви такі, чого приїхали, для чого людей баламутите? Їм працювати треба, а ви порушуєте розпорядок трудового дня”, “Хватіт балтати, нада роботи!” — лунало чи не всюди від комуністичних посіпак.

Але часи змінилися, і люд усе частіше задумувався над своїм безраднім життям, бачив, як обкрадали його комуністичні бонзи всіх рівнів, як жирували всілякі начальники, привласнюючи народне добро, і хотілося народу оновлення, справедливості, зміни влади. От і йшли до нас, спілкувалися, а найсміливіші і найактивніші вступали до Руху, створювали в селах, селищах, містах осередки НРУ, які відкривали землякам очі на злочини тоталітарної системи проти народу, трагічні голодомори, масові репресії правлячого режиму.

І наші рухівські, тобто україноцентричні погляди і переконання, знаходили все більше прихильників. Тож на чергових виборах до місцевих рад обирали вже й депутатів-рухівців, які намагалися на офіційному рівні в представницьких органах влади чинити тиск на місцевих можновладців.

Ось одна з таких недільних поїздок в районний центр Ружин. Приїжджаємо до центру селища, неподалік протікає річка Унава. Стали гуртом, маємо прапорами, співаємо козацьку похідню “Нумо, браття, в байдаки по морю гуляти, волю здобувати, усіх клятих ворогів з України гнати”.

Почали потроху сходитися ружинці. Знайомимося з деякими, найсміливішими, що вступають у бесіду, називають себе. — Василь Копач, кореспондент районної газети, — говорить середнього зросту чоловік родом із Галичини. — Радісно чути мені такі розмови, слухати патріотичні пісні, яких я ще не чув. Про РУХ знаю, схвалюю діяльність.

— А якої ви думки, щоб створити у вашому селищі осередок НРУ? Зібрати трохи прихильників, провести установчі збори? Ми готові приїхати знову, коли будете готові.

Василь трохи подумав, тоді мудро мовив:

— Так одразу не можу сказати щось конкретно. Поспілкуємося з односельцями, порадились, і коли спільно визначимось, — зателефонуємо вам (ми тут же обмінялися номерами телефонів). Одне поки що скажу: мені ваша пропозиція до душі, пристаю до неї.

Але раптом присутні місцеві ружинці повернули голови до адмінбудівлі, звідки швидко наблизились трійко дядьків, явно

сердитих. Попереду чоловік років сорока, рожевощокій, швидкий у рухах.

— Селищний голова Віталій Жарський, комуняка і райкомівський лакуза, — повідомили ружинці.

“Начальник” із підкріпленням підійшов до нас і одразу по-начальницьки, строго і голосно:

— Хто такі, чого сюди приїхали, що за флага ви тримаєте? — сердито допитався.

Я вийшов наперед як керівник делегації, назвався:

— Депутат обласної ради депутатів трудящих (так офіційно називалась тоді ця виборна посада, на яку я був обраний у березні 1990 року), голова Житомирської організації Товариства української мови Святослав Васильчук.

— Ви чого тут баламутите людей? Чого ви тримаєте ті бендерівські флага? Ви що, не знаєте, які звірства чинили оунівці під ними? Згортайте їх та скоріш, поки я добрий, бо зараз покличу міліцію і вас усіх пов’яжуть! Ніякої бендерівської України нам не треба. У нас уже є своя справжня, радянська Україна. І государство наше, об’єднана наша — есесер! Іншого нічого нам не треба! І знайте, що народ наш любить комуністичну партію та її мудре керівництво. Так що забирайтеся геть! — закінчив гнівно “руководящий таваріш”, як тоді казали. А тоді звернувся до ружинців:

— А ви, землячки, бистро вон атсюдова, бо ми швидко знайдемо управу на кожного!

Погрози подіяли, деякі учасники дискусії почали розходитися.

Далі не було сенсу провадити безглузду полеміку. Я гукнув рухівців, ми подалісь до автобусу, рушили додому, до Житомира. А місцевий комуністичний чиновник подався доповідати райкомівському начальству, як він “побідив” у гострій дискусії “приїжджих гастролерів — рухівців із самого Житомира”.

Однак минав час, умови життя людей катастрофічно погіршувалися, водночас авторитет РУХу лише зростає. Зорганізувався осередок РУХу і в Ружині, головою обрали журналіста Василя Копача, чоловіка освіченого і залюбленого в українську справу.

Пам’ятаю тутешніх рухівців: Василя Шахрая, старшого вже чоловіка, активного і принципового, що до серця сприймав народні біди і непослідовність своїх земляків водночас, бо ще довго значна частина ружинців голосувала на виборах за комуністів, які сім десятків літ гнобили їх, грабували і обкрадали, а непокірних знищували. Про це тоді відкрито говорили нещодавні дисиденти Левко Лук’яненко, Михайло Горинь, В’ячеслав Чорновіл та інші.

Часто приїздив руховець Василь Шахрай до Житомира разом з учителем Іваном Іщуком, директором школи села Вербівка (головою осередку РУХу — замінив на цій посаді Василя Копача). Іван Іванович пи-

сав патріотичні вірші, які друкувались у нашій рухівській газеті “Віче”, головним редактором якої був я. Ось один із його віршів.

Пора, країно!

Пора, країно, захистити Україну,
Погляньте лиш, кругом панує зло,
Породжене дияволом в добу зміну
Воно ще й досі в землю не лягло.
Воно на каменях гранітних торжествує,
Лежить в золоченім кориті і чека,
Коли червоний хам над світом запанує,
Коли пророків знов потягнуть до ЧК.
І недарма під п’яний рев збіговиці,
Як і минулої кривавої пори,
Злочинці знову витягли зі сховищ
Побиті міллію гасла й прапори.
І недарма погрози йдуть зі сходу,
На волю нашу впалять тіль орла,
І вже земля чеченського народу
Розбита танками і спалена до тла.
Щоб в рабстві нам не гнути спину,
Щоб сонцем квітло наше знамено —
Пора, країно, рятувати Україну,
Останній шанс нам долею дано.
 (“Віче”, № 9, березень 1995 р.)

Добре знамі мені ружинці-рухівці: Василь Ліканов, Геннадій Шкляр, письменник, працював деякий час кореспондентом нашої газети “Віче”; Василь Скворцов, директор Дергавської школи; Микола Гребінь, фермер із Вчорайшого; Микола Черненко, головний інженер районного вузла зв’язку; Анатолій Лоскучерявий, спеціаліст сільськогосподарства із Роставиці; Павло Лачок із Білилівки, Леся Репецька з Ружина.

Центровими в осередку були Сашко Джум, поет, музикант; Василь Шахрай, палкий промовець, знавель історії України; Іван Полонець, здібний організатор. Нині троє його дорослих дітей, двоє синів та донька, перебувають у лавах Збройних Сил України.

З Чорнорудки писав до редакції газети “Віче” натхненні листи проукраїнського змісту старшокласник Ігор Коротких, довірливо повідомляв, що у своїй школі вони створили підпільну організацію “Жовто-блакитна” і пошили кілька національних прапорів.

Мали порозуміння з головним лікарем районної лікарні Миколою Зозулюю, що був, як і я, депутатом обласної ради, та Василем Яковим, теж депутатом обласної ради, директором Білилівської середньої школи. Серед активних прихильників був молодий вчитель-мовник із Ружина Геннадій Махорін. Досить критично ставився до червоної влади його батько Леонід.

Було ще чимало прихильників і активістів, кожен на своєму місці пропагував ідеї РУХу, ідеї відродження української свідомості, честі й гідності, поваги до рідної мови, пісні, традицій і звичаїв, правдивої, не сфальшованої московством, української історії. Для цього ми привозили з Києва десятки примірників книги Михайла Грушевського “Історія України-Руси” і розповсюджували серед людей. Інтерес до неї був підвищений. Доставляли також інші книги патріотичного змісту, газети, багато листівок, бюлетенів, інформаційних вісників і роздавали їх мешканцям міст і сіл районів. Це сприяло піднесенню рівня національної свідомості земляків, їх державницьким переконанням. І закономірно, що на всеукраїнському референдумі 1 листопада 1991 року понад 90% виборців усіх без винятку областей України підтримали проголошений Верховною Радою Акт незалежності України 24 серпня 1991 року (на Житомирщині цей показник становив 94%).

Знову було відновлено Українську незалежну державу після 74-х літ неволі в московському ярмі, коли московське військо знищило Українську Народну Республіку в 1920 році. Народний Рух як єдина на той час добре структурована і багаточисельна громадсько-політична організація стала творцем новітньої незалежної Української держави, що офіційно визнала українською владою.

У цьому — посильний внесок Житомирської обласної та Ружинської районної організації Народного Руху України та Товариства української мови імені Тараса Шевченка (згодом “Просвіта”).

Нині в Ружинській ОТГ активно діє осередок ВУТ “Просвіта”, який очолює шанований чоловік у краї, вчитель Віктор Олександрович Митюк. Разом із заступником Володимиром Владиславовичем Туранським та просвітянами-активістами вони реалізували багато добрих справ.

“Ті, на кого скаржилися, самі вдавано грали роль правдошукачів. Партія все це знала. Але своїх, “вірних лєнінців”, не здавала”.

Корупцію в медицині започаткувала більшовицька влада

Микола ТИМОШУК, доктор філологічних наук, професор, журналіст

3 архівних документів “не для преси”

Після жовтневого перевороту 1917 року послідовники імперії “панів і рабів” принесли на українські терени насамперед корупцію. А з нею і всі її найогидніші прояви – суцільні дефіцити, хабарі, чванство, зверхність і убогість думки начальства, його аморальність, роздутий бюрократичний апарат, помсту за непокору, поділ на “своїх” і “чужих”, несправедливість, бюрократизм. Ці добре приховувані на початках вади комуно-більшовицької системи укорінювалися на Наддніпрянщині у 20-30-ті роки, а з кінця 30-х і початку 40-х років охопили й західноукраїнські землі.

В архівних матеріалах чекають свого оприлюднення не десятки, а сотні скарг, сигналів, прохань небайдужих, обдурених, обмовлених, знеславлених кращих представників народу з приводу тієї корупції. Вона щодень, як омела здорове дерево, окутувала радянський партійно-державний апарат московського зразка, знекровлюючи простих українців. Особливо живучою і поширеною вона виявилася в медицині.

дитячі ясла, чули у відповідь таке: “Такі матері не працюють, а, значить, ясла їм не потрібні”.

І знову ж, коментуючи таке нечуване зухвальство місцевого держиморди, скаржники посилюються на Указ Президії Верховної Ради СРСР від 8 липня 1944 року про турботу над дітьми і матерями.

В одній зі скарг до обкому партії на герцаївську владу читаємо таке:

“Досі тут не надано приміщення для районної лікарні. Керівництво району безвідповідально відноситься до питань охорони здоров'я в районі. Прошу Вас взяти відповідних заходів у невідкладному порядку”.

За іронією долі, цю скаргу написав сам товариш Гордеєнко, начальник Чернівецького облздороввідділу, через самоуправство якого чернівецькі лікарі писали листа товаришеві Сталіну.

Коло в пошуку такої правди змикалося в межах однієї області. Ті, на кого скаржилися, самі вдавано грали роль правдошукачів. Партія все це знала. Але своїх, “вірних лєнінців”, не здавала.

Табу на згадки про голод, тиф і сифіліс

По Другій світовій війні всі газети краю продовжували бити у фанфари щодо великої перемоги радянського народу. Знову славили доблесну червону армію, знову стали багато писати про нові перемоги радянського народу, звісно, під “мудрим керівництвом товариша Сталіна” – цього разу на трудовому фронті з відбудови зруйнованого війною господарства.

Натомість уся партійно-радянська преса, як і до війни, замовчувала багато фактів із щоденного життя простих людей, про які в цивілізованому суспільстві мовчати було неможливо. Ідеться, зокрема, про пошесті страшних хвороб – тиф, холера, сифіліс, які по війні косили тисячі людей. З тими пошестями влада не могла справитися. Але про таке волила мовчати.

До речі, це вже увійшло в практику радянського апарату: засекречувати важливу, суспільно значиму інформацію, казати людям не всю правду. Такий підхід був уже апробований на Великій Україні ще у 20-х роках.

Для наочності візьмемо кілька прикладів із практики партійного керівництва в Наддніпрянській Україні.

І до війни, і після неї тамтешні місцеві газети не змінювали своєї усталеної політичної риторики. Вони продовжували живописати на численних шпальтах виявлені недоліки “в окремих господарствах” та закликати рядових колгоспників на нові трудові звернення.

Газети жодним словом не обмовилися, скажімо, про третій голод 1946–1947 років, який тутим зашморгом знову почав давити повоєнне українське село. Не йшлося в публікаціях і про нову епідемію тифу на лівобережжі України, з якою влада не здатна була нічого вдіяти. Зате здатна була змобілізувати всемогутні контролюючі органи, щоб не допустити “витоку інформації” в цьому питанні. Повсюдно, зокрема, перевірялися листи, які йшли із сільської місцевості до військових частин, де служили сільські

Хабарі для обласного начальства: годинник, відріз матерії, костюм, взуття...

Цей приголомшливий документ, віднайдений автором у найвіддаленіших закутках колишнього обласного компартійного архіву з грифом “цілковито таємно” в Чернівцях, досі не був оприлюднений.

У час, коли за вказівкою влади сотні й тисячі буковинців змушені були підписувати так звані відкриті листи до центру з підтримкою і схваленням політики “рідної партії” та “любого батька всіх радянських народів товариша Сталіна”, жменька відомих у Чернівцях лікарів, потай від влади, відважується написати в Кремль цілковито протилежного за змістом листа.

Його початок засвідчує, що не все населення Буковини “беззастережно схвалювало і підтримувало”:

“Ми, лікарі Чернівецької області, разом із усіма, хто залишився живим під час фашистського нашестя, з нетерпінням очікували приходу Червоної Армії. Немає слів, щоб описати радість всіх нас, коли з'явилися наші визволителі. Але недовго тривала наша радість. Дуже швидко ми відчули, що жити спокійно при радянській владі можуть лише люди мастні”.

Що ж стало приводом для розчарування?

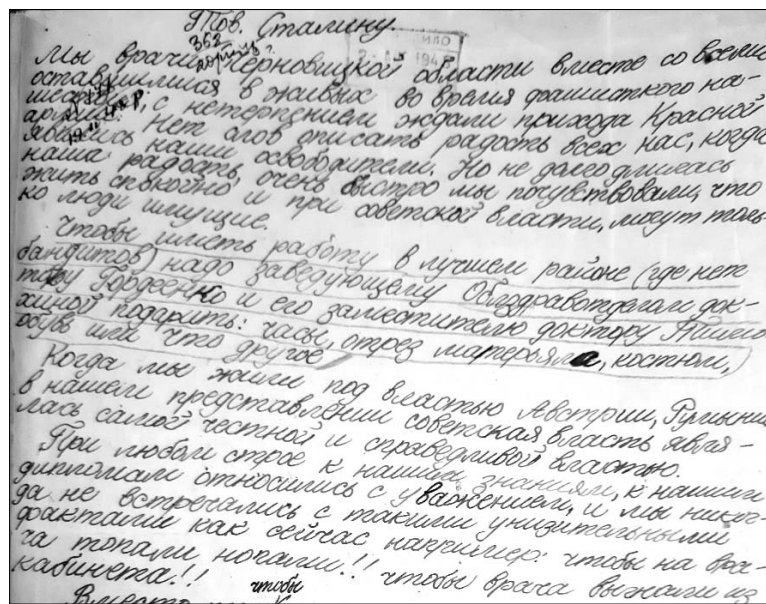
Ситуація, яку описали автори цього документа, приголомшує. За тодішньою практикою, долі десятків і сотень молодих лікарів, яких Київ відправляв на роботу в західноукраїнські краї, на повоєнній Буковині вирішували двох людей – начальник облздороввідділу Гордеєнко та його заступниця Тімохіна (тут і далі читачеві варто звертати увагу на прізвища нових правителів краю, що безпомилково засвідчують їхнє походження). Одним розчерком їхнього пера новачки після співбесіди з начальством могли отримати цілковито відмінне за умовами життя і праці призначення:

а) престижну і заробіткову роботу з наданням житла в Чернівцях чи в тихих містечках, що слугували райцентрами;

б) небезпечне для життя направлення “в бандитські райони”. Такими аж до кінця 1950-х років вважалися в цій області Пutilський, Вижницький, Вашківський і, частково, Кіцманський та Заставнівський райони.

Уникнути небезпеки загинути від “хлопців із лісу” можна було стовідсотково. Але не “за так”. Йшлося про немалий хабар, який слід занести саме в начальницькі кабінети.

Багато новачків цього не знали, тому підписували направлення без вагань. А от місцеві довідалися про цю практику тоді, коли в Путилу та околиці стали направ-

ляти з обласного центру тих лікарів, яких начальство не долюблювало або не довіряло передусім за громадянську позицію і, як не дивно, за високі моральні якості.

Тут варто пояснити воєною документом:

“Щоб мати роботу в кращому районі (де немає бандитів), потрібно завідувачу облздороввідділу доктору Гордеєнку та його заступниці доктору Тімохіні подарувати: годинник, відріз матерії, костюм, взуття чи щось інше”.

На лікарів... тупали ногами, виганяли з кабінетів

Авторів листа обурюють не лише неприховані хабарі в державних кабінетах, а й хамство, аморальність, відсутність культури приїжджих високопосадовців у ставленні до місцевих лікарів. Ще один витяг із цього листа до товариша Сталіна:

“Коли ми жили під владою Австрії, Румунії, в нашій уяві радянська влада поставала самою чесною і справедливою. За будь-якого ладу до наших знань, до наших дипломів ставилися з повагою і ніколи ми не стикалися з такими принизливими фактами як зараз. Наприклад: щоб на лікаря тупали ногами!!! Щоб лікаря вигнали з кабінету!!! Замість того, щоб навчити нас радянським законам, дати звикнути до нової обстановки, багатьох із нас буквально морально бивають”.

Наївність і довірливість авторів цього листа у доброго “царя-батюшку” зашкалює. І спонукає до роздумів.

Маємо справу з тією частиною старої української інтелігенції, глибоко делікатними і морально чесними лікарями, які щиро повірили в декларовані незнаною доти в краї більшовицькою партією лозунги й обіцянки. Ось чому такі до кінця не могли змиритися із сумною реальністю, яка стверджувалася на очах. Скаржники зізнаються в листі до московського вождя, що майже всі записалися на виїзд за

кордон і що їм дуже важко бути примушеними покинути рідну землю, бо залишатися тут немає можливості через таких, як Гордеєнко, Тімохіна та їм подібних.

Автори звернення до найвищої посадової особи в державі ще не втрачали остаточної надії, що цього листа товариш Сталін прочитає і прийме очікуване рішення. Про це – остання фраза з листа:

“Товаришу Сталін! Ми сподіваємося, що після розслідування тут усього того, що відбувається, все стане на свої місця, і ми зможемо жити і працювати в рідному місті”.

Підписи на писаному каліграфічним почерком чорнильною ручкою листі: чотири розбірливі – Кофман, Герінгер, Цвєггер, Дразман. Два останні розшифрувати не вдалося.

Яка доля авторів цього листа? На жаль, з'ясувати за наявними в архівній теці матеріалами не вдалося.

Достеменно відомо лише одне: в ту пору такі листи з будь-якого відділення радянської пошти вийти за межі області, де жили відправники, не мали ніякої шансу. Радянці від початку того підлогу часу ввели в практику перевіряти кореспонденцію спеціальною службою, що структурно відносилася до каральних органів.

Зрозуміло відтак, чому ці лікарі не мали жодного шансу ні дочекатися відповіді від товариша Сталіна, ні виїхати за кордон. Скоріш за все, їм загрожувало огульне в таких випадках звинувачення в наклеп на радянську дійсність. Найімовірніше, що кожен із підписантів міг потрапити на в'язничні нари. Інспіровані тим же Сталіним ще в 30-х роках гучні справи про шкідництво лікарів, письменників, священників, куркулів, воєначальників спливали вже по смерті тирана.

Але для буковинців то був лише другий рік, коли “визволителі” краю під червоними стягами вдруге, з новою силою, стали впроваджувати тут свої порядки.

Мораль нових владців із російськими прізвищами

Автори процитованого вище листа-звернення до товариша Сталіна порушили питання, актуальність якого виходила за межі обласного центру. Йдеться про кричущий розрив між словами-обіцянками та буденним життям простих трудивників. Ті слова-обіцянки від імені правлячої партії щодень проголошували перед народом чиновники, а згодом потоками вихлюпувалися на сторінки партійно-радянської преси. Часто не підтверджені реальними справами.

За таких нестерпних обставин шукати правди у високих владних коридорах відважилася не лише жменька лікарів у Чернівцях, а й у глибинці. Зміст архівних тек колишнього радянського облздороввідділу засвідчує, що найбільше скарг надходило тоді з Герцаївського району.

З листів скаржників постає насправду сумна картина. Направлені в цей район на роботу зі східної області лікарі й медсестри нарікали на вкрай тяжкі матеріальні умови. Житлом їх не забезпечували. З типового на тоді набору советських “супайків”, що належало отримувати присланим центром спеціалістам, медпрацівникам у Герці видавали в місяць лише по 400 грамів солі. Жодної одиниці з промтоварів. Одяг і взуття мали зношені. Одне слово, скидалися на старців, а не на гордих і огорнутих увагою влади, як писалось в пресі, радянських інтелігентів.

Майже всі, хто підписував такі листи до чернівецької влади, не бажали далі працювати в Герці й переконливо просили перевести на роботу в інші райони. У цих листах знаходимо посилання на свіжу постанову Раднаркому СРСР і ЦК ВКП(б) від 6 липня 1945 р., опубліковану на перших шпальтах в обласній та районній пресі. У постанові наголошується на необхідності місцевої влади проявити особливу турботу до медпрацівників низової ланки, на яких партія покладала особливу місію лікувати трудивників села.

А що ж влада в Герці?

Як і у випадку з Чернівцями, де головним вершителем долі медиків були начальники облздороввідділу, в цьому прикордонному сільському райцентрі все замикалося на товаришеві Морозову – ставленнику того ж обласного відділу. Його грубий тон і далеко не інтелігентну поведінку повністю поділяв секретар Герцаївського райкому партії товариш Устінов. На цього номенклатурного діяча в скаргах – особні нарікання: в розмовах із медпрацівниками вживає нецензурну лексику. Коли до такого собі Устінова зверталися молоді лікарки-мами з проханням оформити дитину в

призовники. Навряд чи про це знали селяни.

Про тиф, який “негласно” ко- сив селян, скажімо, в чернігів- ських селах у січні-лютому 1947 року, дізнаємося з таємного спец- зведення (літера А) начальника управління МДБ О. Федорова Чернігівському обкому КП(б) У- країни від 18 лютого 1947 року. У цьому документі, до якого лиш недавно отримано доступ науков- ців, йшлося про те, що під час контролю поштової кореспон- денції від населення Чернігів- ської області в радянську армію за період від 13 січня до 13 лютого 1947 року військовою цензурою тодішнього Міністерства дер- жбезпеки по Київській області з процензурованих 119366 листів було виявлено 65 листів із пові- домленнями про лютування тифу в окремих селах і районах області.

Перелік кількох десятків ви- тягів із цих листів починався з відправника Нишпора Ф. І. із се- ла Данина Лосинівського району від 2 лютого 1947 р. до отримувача Нишпора П. І., що служив у військовій частині так званої по- льової пошти №21359. Ось фраза мовою оригіналу, яку цитує з цьо- го листа воєнна цензура:

“В с. Данино свирепствує тиф, многе люди болеют, есть смертельные случаи...”

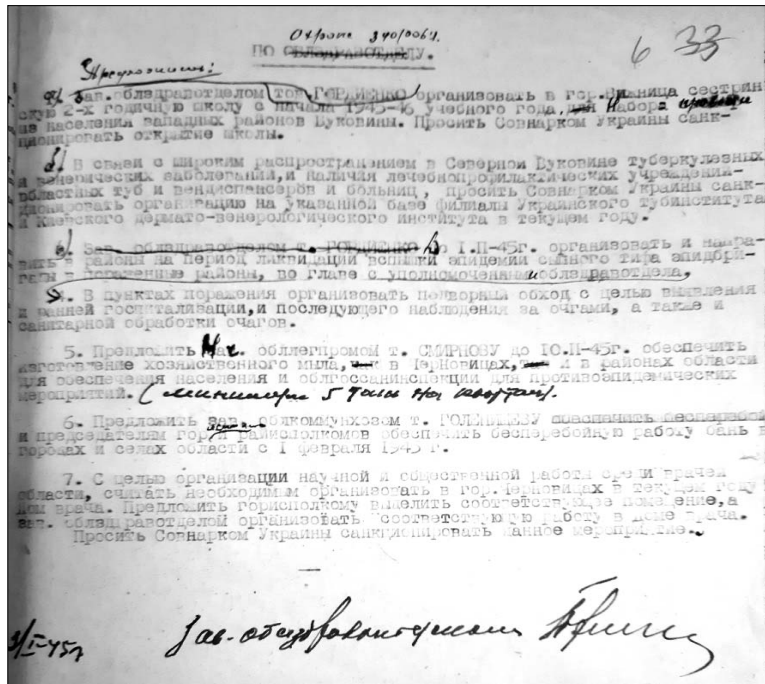
Данина не була єдиним се- лом, із якого виходила недозво- лена владою інформація про епі- демію тифу. Про цю біду повідом- ляли також своїм дітям в армію батьки Ювченко В. з Борзни, Ко- роїд Д. із Лихачева Носівського району, Янко Г. із Занько та Корж Є. із Вертівки Ніжинського, Пінська Н. із Скрипчина Козе- лецького, Шувайло П. з Галиці Лосинівського, Ворон І. з Ахнів- ки Сосницького районів.

Таким чином, армія високо- оплачуваних контролерів громад- ської думки, в тім числі за цензу- рою особистого листування, піс- ля війни не зменшувалася. Її призначення, як і в зловісних 30-х роках, було незмінне: збирати в середовищі трудящих мас будь- які свідчення про недоволення владою та формувати з тих мас списки неблагонадійних, з яки- ми, за командою зверху, можна буде швидко розправитися.

Замість ліків – недільники з благоустрою

На початку липня 1945 року Раднарком України та ЦК ком- партії України направляють ке- рівникам областей чергового ди- рективного листа. Цього разу він стосувався ще одного мирного трудового фронту, до того ж, на дармовій основі – медичного.

Напередодні центр організу- вав у кількох районах Житомир- ської області показову трудову народну акцію. Йшлося про те, що трудящі Баранівського, Ба- зарського, Коростишівського та Чоповицького районів вирішили раптом в один із своїх вихідних днів вийти на масовий недільник з відбудови закладів охорони здо- ров’я, підготовки їх до зими та розгортання в селах мережі ясел і колгоспних пологових будинків. Тодішній очільник компартії Ук- раїни товариш Хрущов звернувся через газету “Радянська Україна” число від (24 червня 1945 р.) до секретарів райкомів партії, голів виконкомів райрад з приводу розгортання цієї ініціативи. Так народилася урядова постанова про необхідність обговорення цього листа в трудових колекти- вах та повторення такого неділь- ника в масштабах всієї України. Завданням всієї її преси стало ши-

роке висвітлення цієї ініціативи.

У Чернівецькій області такий пропагандистський захід про- водився за умов помітного погір- шення ситуації із епідеміями не- виліковних хвороб. Про це засвід- чують численні вказівки й реко- мендації обласної влади, більшість яких так і залишилися на папері:

- у зв’язку зі стрімким поши- ренням у Північній Буковині ту- беркульозу та венеричних захво- рювань просимо Раднарком сан- кціонувати створення філіалу Ук- раїнського тубінституту та Київ- ського дерматологічно-венерич- ного інституту вже в цьому році;

- на період спалаху висипного тифу з метою направити у враже- ні епідемію райони епідбригади на чолі з уповноваженими обл- здороввідділу;

- у пунктах заражень організу- вати подвірний обхід із метою ви- явлення ранньої госпіталізації і наступного спостереження за враженими районами та санітар- ної їх обробкою;

- запропонувати начальнику обллегпрому забезпечити виго- товлення господарського мила в Чернівцях та районах;

- запропонувати завідувачу облкомунгоспом та головам міськ-, райвиконкомів забезпе- чити безперебійну роботу у міс- тах і селах лазень;

- з метою організації наукової та просвітницької роботи серед лікарів області створити в Чер- нівцях Будинки лікаря.

Нікчемність владних директив

З аналізу довідок, які надходи- ли до обкому партії з міськ, охоп- лених епідеміями, можна зробити невтішний висновок: більшість тих намірів та декларацій так і залишилися на папері. Причина на поверхні: вони писалися “зі сте- лі”, бо не підтверджувалися фін- ансово й організаційно.

Заборонені на тоді факти для публікації в пресі про зареєстро- вані за районами дані про смерт- ність від тифу містяться, для прикладу, в довідній записці зас- тупника начальника обласного управління НКВС полковника міліції Телегіна. Тут дані лише за один місяць – травень 1945-го: перша цифра – кількість смертей усього по району, друга в дужках – від висипного тифу: Вашкі- вецький – 497 (312), Вижниць- кий – 293 (213), Новоселицький – 308 (124), Заставнівський – 583 (375), Кельменецький – 552 (375), Сокирянський – 498 (216), Сторожинецький – 376 (248).

Головними причинами зрос- тання смертності від висипного тифу автор доповідної записки називає: недостатню меддопомо-

гу, відсутність медпунктів у селах (зазвичай – один на два-три се- ла), вкрай низьку дисципліну ме- диків (відсиджуються в сільських радах і не проводять подвірних обходів по хата в інших селах з метою своєчасної профілактики). У результаті – запізніла госпіталі- зація хворих. Звинувачуються та- кож райздороввідділи за байдуже споглядання ситуації.

Одна аптека на весь район.

Винні... націоналісти

Ще сумніша картина постає з найвіддаленішого від обласного центру Путильського району. Її відверто, без оглядки на існуючі застереження щодо рівня критич- ні, змальовує в доповідній запис- ці до обкому секретар райкому партії Жаріков:

“Обласне аптекоуправління від- пускає за нашого району дуже не- значну кількість ліків. Для госпіта- лізації хворих в районі функціонує лише одна лікарня, та й то на 20 ліж- ков. Є й інша лікарня, але через відсутність медичних кадрів та не- обхідного інвентаря вона не працює. Облздороввідділ для відкриття дру- гої лікарні жодних заходів не вжи- вав. В районі немає кваліфікованих медичних кадрів, лікарями працю- ють в основному медсестри, до то- го ж малограмотні. В чотирьох фельдшерських пунктах, замість фельдшерів працюють медичні се-стри. Велика відстань (70-80 кіло- метрів) розкиданості медпунктів від райцентру, викликає необхід- ність мати в районі не менше двох аптек. В районі ж є лише одна ап- тека в Селятині, та й та працює з перебоями, оскільки зав. аптекою часто виїздить у Чернівці”.

З цієї записки зримо поста- ють усі біди радянської медици- ни: безвідповідальність керівного складу медичного корпусу облас- ті, бюрократизм аптечних чинов- ників, хронічне недофінансуван- ня галузі.

Дивним є лиш те, що у своїх висновках присланий із російської глибини партійний керівник рай- ону на прізвище Жаріков, чітко, по- партійному бреше, називаючи головного винуватця всіх бід. І це – не головотяпство та байдужість до долі рядових гуцулів обласного начальства, а... “наявність у рай- оні банд українсько-німецьких на- ціоналістів”. Виявляється, це воя- ки ОУН-УПА, за фальшивим твердженням влади, сприяли по- ширенню епідемії висипного тифу й довели рівень захворюваності населення Путильщини до показ- ника понад 50 відсотків.

Ілюстрації добути автором під час опрацювання фондів Чернівецького обласного державного архіву

“За Україну, за її волю”

В Історико-меморі- альному музеї політич- них в’язнів (Тернопіль) відбулася презентація вибраних поезій тала- новитого поета, колиш- нього повстанця Зино- вія Сердюка під назвою “За Україну, за її во- лю”. Книжка видана в редакції “Підручники і посібники”, відпові- дальна за випуск Мар- гарита Більчук.

У презентації взяли участь члени Товариства політв’язнів і репресованих, братства вояків УПА “Лисоня”, депутати міської ради, волонтери сучасної війни, члени Спільки офіцерів, ке- рівники українського козац- тва, працівники Історико- меморіального музею політв’язнів та інші.

Автор поезій Зиновій Сердюк народився в 1927 р. в с. Гаї Шлях- тинецькі (тепер Гаї Шевченків- ські) Тернопільського району в патріотичній, релігійній родині. Батько Степан був учасником бо- ротьби у Галицькій Армії. Родина Сердюків була під загрозою репресій, тому Зиновій Сердюк у 1945 р. малолітнім поступив в УПА під псевдонімом “Гроза”, в сотню “Бурлаки”. Після бою з відділами НКВС біля с. Малашів- ці потрапив у полон і був засуд- жений на 10 років так званих виправно-трудових таборів. Піс- ля смерті Сталіна і масових пов- стань у таборах ГУЛАГів вийшов на волю за указом про малолітніх політв’язнів у 1954 році. За гроші бойовиків, які перебували на спецпоселенні, викупив батьків- ську хату і повернувся на Терно- пільщину. Вчителю не було змоги, тому працював різноробочим на будівельних організаціях Терно- поля.

Зиновій Сердюк був актив- ним діячем у Народному Русі Ук- раїни, співзасновником обласної спілки політв’язнів і репресова- них, багаторічним головою Тер- нопільської районної спілки. З відродженням Української дер- жави брав активну участь у мі- тингах, пікетах, їздив і виступав по місцях бойової слави повстан- ців, був ініціатором відновлення греко-католицької церкви і встан- овлення багатьох пам’ятників і могил борцям за волю України. Відійшов у вічність ветеран УПА 5 листопада 2021 року.

Вірші Зиновій Сердюк почав писати ще в юності. Проявив се- бе як досвідчений знавець під- пільного життя і національно- визвольної боротьби. Видав 24 збірки повстанських поезій, зок- рема: “Армія століття”, “3 Богом крізь життя”, “3 Україною в сер-

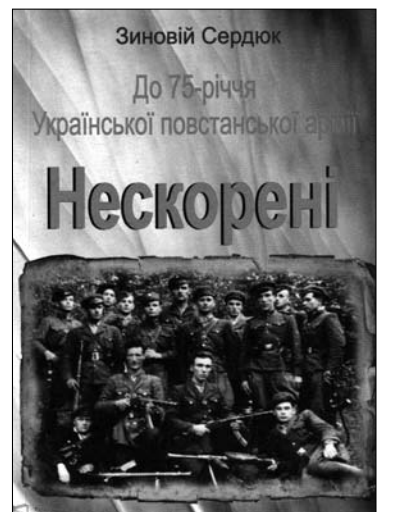
ці”, “Незламні духом”, “Завжди у напруженні”, “Той час бурем- ний”, “Нескорені”, “Минуле славне і трагічне” та ін. Його вір- ши друкувалися в газетах “Свобо- да”, “Вільне життя”, “Дзвін”, “Тернистий шлях”, у журналах “Тернопіль”, “Пам’ятники Укра- їни”. Більшість збірок Зиновій Сердюк передав в Історико-ме- моріальний музей політичних в’язнів. Ці книги через екскурсо- водів потрапили на Схід і Південь України, а також військовим ЗСУ.

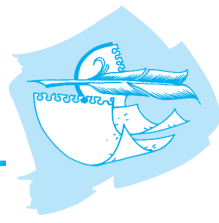
Тематика його творів різнома- нітна: про побратимів по виз- вольній боротьбі Степана Проця із с. Біла, Богдана Когути із с. Терпилівка, Мирослави Яцишин із с. Прошова, секретарку-машині- стку в. о. “Лисоня” Теодозію Підгайну із с. В. Березовиця, ке- рівників збройного підпілля: Ми- хайла Сороку – багатолітнього во- лонера ГУЛАГу, голову Україн- ського Червоного Хреста Катери- ну Зарицьку, про головнокоман- дувача УПА Романа Шухевича, видатного художника УПА Ніла Хасевича та інших.

Значну частину нової книжки займають поезії, присвячені Яво- рівському архіву, знайденому в 1999 р. в Косівському районі Іва- но-Франківської області. Архів засвідчив повстанську боротьбу на Гуцульщині, яка тривала до 1953 року. У 1949 році повстанці здійснили пропагандивний рейд у Румунію, щоб наві’язати кон- такти з румунським підпіллям. Цей рейд мав резонанс як в Укра- їні, так і у вільному світі.

У книзі надруковано багато світлин про підпільне життя ре- альних бойовиків повстанської армії. Книга буде корисною сту- дентам, політологам, історикам, Збройним Силам України.

Ігор ОЛЕЩУК

Закінчення.
Початок у ч. 17–19 за 2023 р.

Похрещені блискавкою

Два дари спущені нам з горної скрині за многотрудну юдоль земну. Се — дитинство і любов. Ба й нині, коли прихилило сиву бороду до лежниці, крізь пергамент повік засвітиться, зарум'яніє палаючий сонця мого далекого дитватцтва. І запахнуть млосно чебреці, заходяться м'ятними росами п'ятки, закличуть у пахливе марево бомкала блискавичних дзвоників. Десь там, на грузькій ріні, залишився мій дрібний слід, з якого п'є синичка. Десь там моє чіпке ручення держить материну руку, що пахне молоком. Десь там розвічені зорями короткі ночі легінства і м'які, як перо сойки, дівчачі губенята.

Втворюю скрипучі двері пам'яті в оту синю зиму...

Нас, дітей, повна хижка. Живемо собі, як воробки у стрісі. Де що знайшли, клюнули, де притулилися — заснули. Сокотила нас “дика баба”. Ревеш з голоду — “дика баба забере”. Спати не хочеш, теж бабою пужали. А на бабин вечір перед Різдом бабі лишали варішчу страви на столі. Так хотілося їй доїсти, але зась — баба розсердиться! Дика баба гналася за тобою, коли, встромивши босі ноженята в яворові корчулі, летів на заледенілу ріку. А там ковані дуги нарізають лед, мороз облікає литки, ззаду свище й фурчить снігова повітрялка. Душа, як потя, що вихопилося з кліткі, ледве встигає за тобою. А ввечері шморкаеш і чихаеш — то “баба чихавка” тербить віником у носі. І мати запарює тобі китиці при мороженої калинки.

А під зволоком кліпає лампа, дівки і жони обсіли лавиці, прядуть. У прядиво вплітається нитка співанки.

*Була любов, була
Межи нами двома;
Розмела, рознесла
Каламутна вода.
Бодай тота вода
Каменем заросла,
Що вна нащу любов
Розмела, рознесла.
Любосте, любосте,
Гриша-сь від болести,
Болість перебуду,
Любов не забуду.
Болість перебуду,
В постелі лежачи,
Любов не забуду,
По світу ходячи.*

З морозним димом до хижі захопують ся молодюки. Хто з дрівцями в руках, хто з решетом смаженого пососяшника, а в котрогось у рукаві булькає склянча з вином. Бетяр сказаними очима оббігає дівочу лавицю і збитошно затягує:

*Ой болить ня головочка,
Ой болить ня мало,
За Марічков увечері,
За Анницьев рано.
За Марічков увечері,
Як ся звечоріє,
За Анницьев болить рано,
Як когут запіє.*

Одданиці порскають сміхом, ховають

Мирослав ДОЧИНЕЦЬ. Посвіт Карпатського світу

очі за веретена. Доки якась смилвиця не сікане із свого закута:

*У лісі на врісі
Сова огонь креше;
Тото пес, не легінь,
Що з дівками бреше.
Дати би му, дати
Солі полізати,
Аби він перестав
За дівок брехати.*

Хлопець примирливо кладе долоню на серце і клонить голову перед фрайркою:

*Ей, любов, мамко, любов,
Любов не дурниця —
Так ми з'їла любов душу,
Як коноплі птиця.*

Коли втихають фіглі-вцірянки, дідо з пліч скидає білу гуною і, набиваючи глиняну піпу, здалеку зачинає свою казку:

“Хочете очима слухайте, хочете — вуха широко розкрийте, а роти закрийте і не кажіть, що я брешу, як сокирою тешу. Хоч слова й полова, зате старші за гроші...”

З бездонного міха дідових приповісток мені найлобішою була оповідка про косичку папороті.

Був він ще хлопчуком, коли возарі взяли його з собою на тиждень продавати по селах смерекові дражниці. А він при них — нічний сокотільник. В дорозі — хто під возом, хто на возі. Сторожив ночами коней, аби ті на паші десь у хашах не ізслизли, не потолочили людські царинки. І от на самий Іван-день вночі коло ватри дівчак задрімав. Коли прохопився, огонь вигорів, зате звізди так осяяли долину, що кожна росинка на травинці сміялася. Рушився за кіньми — ні сліду! Якесь птиця з хаші кликала: “пой-пой, пой-пой”, — і пустився він на той голос. І привело його на просіку, зарослу папороттю аж до грудей. І коли він перебрів той гушавник, то відкрилися йому голоси хаші. І міць налила руки й ноги, а сам ніби підріс. Очі так загострилися, що видів через гори. Коні самі знайшлися, йшли за ним, як діти.

Другого дня, коли віз застряг у млаковинні, сирохман сам підняв його і поклав на тверде. Чудувалися возарі. Ще більше чудувалися, коли сказав їм, у яке село правити. Там вони умлівока спродали всі дражниці і дістали розказ на нову роботу. Й хлопцотільнику вділили жменю корун. А коли вертали нагощені домів, дорогою всі дівки клично кліпали до нього.

Став би мій дідо потужний, як Кротон, і багатий, як граф Драг. Та кому не було до полудня, тому й пополудні не буде. Напеклися якось на сонці його гумові постолі, а тут потічок край дороги свіжою водицею цоркотить. Сів дідо на камінь, роззувся, витряс онучі — і полетіла у воду звізда-косичка. І того менту полишили діда і сила бетярська, і серенча. Яким був, таким і став. Старі людкове потому йому все розтолкували: закотився йому за онучу цвіт папороті тої ночі. Тому чудниця така з ним і сталася. Та що вдіеш, чоловік учиться не до старости, а до смерті...

Мені так було шкода тої чудотворної чічки, а дідо безжурно сміявся в бороду: “Така моя доля — як дірява льоля. Але нічого: череп'я довше живе, як цілий горнець”.

Зрідка приходила до нас молода красна жона з цифрованою куделею. Чоловік її добрим майстром був, по всій Верховині церкви рубав. Така смерекова церквичка і в нас стояла на бережку — як бузюк, що задер дзьоб у небо, а крила спустив на землю. І, як пір'я, стікали її боки тоненькими дражниціями, облизаними дощами. Дідо заздро скалив на неї око:

“Не земля таке родить, а руки. Видиш, неборе, що годен учинити чоловік, котрий пан своїм рукам. Учися! Ремесло не коромисло, плече не давить”.

Майстрова жона принесла якесь сповиток у плахті. Розпеленала, а там — дитинка. Мамка його на піч коло мене поклала:

“Грій, синку, маленьку, але перстиком не кивай, бо поробляться ямки”.

Я грів, підгрівав до мізерного тільця теплі коноплі. Рукою боявся торкнутися, дотягувався носиком. Дитинка пахла чисто, як курятко з-під квочки. І той запах ще довго лишався зі мною, навіть снівся.

Спливла не одна зима. Якогось літа прийшла до бабиної халабуди знову ота жінка, правда, на сей раз бліда і тиха. А при ній дівча з очима-чорничками. За вухами мала застромлені черешні. Доки баба радила жону, ми стояли одне проти одного і мовчали. Тоді я дістав перо сойки і простягнув малій чорнявці. На той час я не мав нічого ціннішого за се перо, яке знайшов дорогою до квасного кадуба. Дівчинка довго і радісно позирала на дарунок, а далі чомусь притулила його до губ. І зняла свої черешневі зашунці, і простягла мені. Я з'їв черешеньки і довго ссав кісточку, чулося, що вони солодкі, як цукрики з жидової корчми.

Звали її Терка. Я пас худобину, а вона вертала через толоку зі школи. Перед тим коли вона мала пройти, я мив у потоці ноги й лице, оббивав порох із ногавиць. Тричі підряд я лускав циганським батоном — ворони зривалися з акацій, а вона озиралася і сміялася. Цілих півдня, цілу ніч і ще півдня треба було чекати, коли вона знову вийде на толоку. І я чекав. Яке то було довге і трудне чекання...

Я збирав по підліссю ягоди, зв'язував їх стеблиною і клав коло путика, яким вона мала йти. І вартував, щоб не внадилася коза. Я збивав ногами камінці, аби пухик був чистий. Гарячий порох затягував мої рани. І вона підбирала ягоди, сміялася, брала їх губами, і вітер ніс до мене той запах, баламутив голову. І я знову лускав пугою так, що косарі під кичерою озиралися.

Ми ніколи не говорили, та не мовчали наші очі.

Коли я вже вчився в гімназії, на вакації напросився помагати її няньові, аби бути ближче до Терки. Вона в хижі була за газдиню — мати померла роком переже, гертика їй спалила груди. Ми ходили по людях і чинили дереводільну роботу — кому кросна, кому скриню, кому стіл чи лавицю, а бувало, що й деревище, коли нагла смерть заходила в село. Терка на полуденок приносила нам у канті страву: підбиту сметану квасолою, дзям у шалаті, приправлену чабриком, жаливник на шкварках.

“Усе добре, що варене”, — смачно приповідав її няньо, здуваючи перед трапезою стружку з вусів. І ламав наполи житню хлібину.

Який то був майстер! З дерева вершив і храм, і дитячу бавку витісував, і гуслі. Двома-трьома зарубками робив уключину на бантині. Долото співало в його руках, а рубанок шептав, лишаючи за собою пахучі золоті панттики. Міряв він оком, а майстрував душею. Донині не забуду, як ми розгинали повздож товстого дуба. Він згори на цапах, а я на землі. Піла тужно скрипіла, гнула, вгризаючись у сиру твердін, але дошки виходили рівненькі, як ряди у книзі. Майстер гладив тесану лату — і дерево тепліло під твердою рукою, радувалося їй. А як цвіли лица в жінок, коли ми заносили до світлиці нову ладу, різьблену кониками, когутами чи хрещатим барвінком. Я настоював лушпиння цибулі в гарячій оливі, змішував з воском і гусячим крильцем крив віко і бильця.

Кожне ремесло має свою тайну, і живе вона в серці майстра. І розцітає з-під його рук. А найбільша тайна в тому, що коли майстер творить, його оберігає Творець.

Був він маломовний, добрий, скорий на сміх, любові приказы: “Роботи як не сянеш на горб, то вона тобі сяде”. Таким мені зостався в пам'яті той чоловік, що лишив по собі огром трудів для людського хоснування. А собі, дочувся я згодом, не встиг і хреста витесати — кріпив після повені міст і підмиті колоди його придавали...

...Того літа моя душа лігала попід хмарями. Щоднини я видів Терку. Біла сорочка, біле монисто, білі зуби при тернових очах збурювали мою кров. Подаючи їй порожню миску, я мірив дотулитися її пальців, і вона розуміючи їх здержувала. Іскри

висікали ті доторки, я так паленів, що боявся, аби не вхопилися вогнем тріски під ногами.

Якоюсь суботи я вертав з гімназії в село. Втікав від грозової хмари. При битій дорозі на розпутті майстер клав дубового хреста. Під орішиною на возі сиділа Терка. Мені були раді.

“Зараз небо урветься, а я ще маю бесіду з дяком, — журився майстер. — Чи звезеш мою Терку доли?”

“Звезу”, — радо повів я і поклав в'язку книг на солому.

Вона посунулася, розправила обрус. Коні, спуджені громом, зірвалися, вдарили нараз чотирма лабами. Віз заgrimів крем'яницею, як залізне відро. Підскакуючи на купинах, ми розсікали вітер. Лише винничні ряди мелькали обоабоки. Бура доганяла нас. Блискавка репіжила по ближньому грабнику. Жменями шроту вдарили в плечі перші краплі. І чорні краплі перепуджених очей блиснули коло мого плеча. Як я хотів їх висушити губами, випити з них страх!

Тверда колія перейшла в стрімке глинище. Возом носило, як саньми на снігу. З неба першило студеними батогами. Червлені потоки зашуміли під колесами. Терка вхопила мене за стан, заляцала в вуха:

“Треба путати коней!”

Я й сам розумів, що треба, але якщо їх тепер нагло здержати, віз покалічить їм ноги і сам зірветься в бердо. Я пам'ятав дідову науку: коні — розумна худоба; коли не знаєш, як правити, дай їм волю і вони самі вивезуть.

Коні, косуючи кривавими очима, по роли копитами путь, аби віз не розметало. Я мусив їм помогти, та як?! Ухопив вила і захав держално у спиці. Віз якийсь час сунувся на самих дугах, та колесо вломило й перемололо древко вил. Ми далі летіли в темну від дощу бездну. Терка обхопила мене обручем. Вільною рукою я витеребив у соломі ланц. Засилив один кінець за бортовий стовпець, а другий жбурив межі спиці. Колесо затріпотіло і завмерло, а віз верло вбік і обернуло поперець дороги. Коні з утоми і страху впали на коліна. Я скочив з воза і рудиною поміг їм піднятися і зійти в яр, у зарості черемхи. Тоді видер зі споду віхоть сухої соломи і постелив під возом. Терка на се позирала страченими очима. Я зняв її з воза і поклав на устільку.

Дошові перлинки тріпотіли на її бровах і в пушку над губою. Я знімав їх перстом, не знав, чим витерти її мокрий блідий вид. Дрижка дрижало їй обтулене мокрою полотною тіло, з пипкатими цицями, западиною на пупі і твердим горбиком нижче живота. Чим я міг її зігріти? Притис до себе, втопив у собі, обхопивши долонями гостренькі крильцяша лопатки. І губи її солодким опіком припечатили мої очі. Десь навісно гримотіло, та я не чув того, бо серце в грудях гриміло дужче.

Я злизував з її личка дошову свіжість, хапав ротом гарячіню її дихання, м'якшив губами твердість її сосків, схожих на нестиглий плід яперки. І сам нездержанно твердів у млоській дрожі.

“Будеш моєю?”

“А чи ти сліпий, не видиш?”

“Ти багата, мені не рівня”.

“А ти вчений, мені не наречений”.

“Ти файна, як перша фіялка”.

“А ти розумний, як попова шапка”.

“Що з того?”

“Краса до вінця, а розум до кінця”.

“Ти майстрова одиначка, а я безрідний копилець”.

“Ти панської крови, всі то видять. Від рівного дерева рівна й тінь”.

“Я твоя тінь. Відколи ти черешеньки промкнув, ходжу твоїм слідом”.

“А я літаю, як оте сине перце. Серцем літаю під сине небо”.

“А моє серце вколола терньом своїх очей. Навіки вколола”.

“Кедь уколола, то й погою, милий”.

“Як, солодка?”

“А так!” — впивалася губами в мій рот, гейби хотіла виссати з мене весь дух. А я — її, аби наповнити ним себе на довгі літа, на цілий вік земний.

Блискавки засвічували нам короткі свічі. Громова нам казала своє благословення. Небо кропило святою водою.

...Лишився той гострий запах небесних кресал, мокрого волосся і лісової ягоди. Куди б не вела мене по світах невгомона планида, той запах ішов за мною назирці. Як тінь її.

Ірина МИРОНЕНКО,
Харківська область

Вишиванка як зброя захисту

Учитель історії Сергій Тиндик втілює на Харківщині благодійний фотопроєкт “Код нації: відродження”. Усі кошти за фотосесії в українських костюмах ідуть на потреби ЗСУ. Поки що це одна громада з центром у Новій Водолазі. Але розголос та щоразу більша кількість охочих залишити собі й дітям на згадку гарні світлини і матеріально підтримати наших захисників додають надії, що й інші громадські молодіжні організації захочуть використати цей досвід не тільки в Харківському районі, а й в інших селах і селищах.

“Атомна блискавка вдарила в генетичний код нації”. Ці слова поета Івана Драча прозвучали в червні 1986 року з трибуни письменницького з'їзду. Була я тоді наймолодшою, 24-річною делегаткою у власноруч вишитій червоними і чорними квітами сорочці. Із Києва виїхали не тільки діти (спорожніла і одразу постаріла столиця з патрульними вертольотами над Дніпром). Народні депутати не збиралися на свої засідання, тож на кілька днів приміщення Верховної Ради віддали літераторам з усіх областей України. І саме під отим сонячним куполом моторошно прозвучала пересторога поета про чорнобильську руйнацію здоров'я кількох поколінь.

Іван Федорович говорив тоді ще й як батько, бо його син Максим був медиком, працював із ліквідаторами аварії, тож і йому дісталася “чорнобильських хвороб”. Тоді чи не вперше відчула скороминушість життя. Слухала емоційний виступ Івана Федоровича, а сама інтуїтивно схрестила руки, ніби затуляючись від невидимої біди. Пальці лягли на вишиті квіти, які тугими чорночервоними хрестиками неначе й справді захищали.

Коли російську агресію проти України почали називати АТО, заговорили про народ із власними духовними кодами. 2015 року з'явився документальний дослідницький проєкт, утілений на каналі “Україна” і названий “Код нації”. Його анонсували так: “Де

комнезами, кооперацією!”. Українськість дихала з його ілюстрацій до “Енеїди” і “Кобзаря”, численних обкладинок книжок репресованих сусідів Івана Падалки по харківському будинку “Слово”. Полотно “Збирання яблук” аж світилося жіночими хустками і стримано вишитими “на будень” сорочками. Навіть живописна робота “Фотограф на селі” не обійшлася без жінок в керсетці і очіпку. Ці дві постаті ніби взяли у смислову “рамку” сюжет про очікування “фотografування на карточку” не в міському салоні, а безпосередньо в рідному селі.

Фотografування неподалік від рідного дому, у вбранні пере-

Свято для родини Лапко

Іван Падалка “Фотограф на селі”, 1927 рік

саме “прошито” ті таємні алгоритми, які не просто визначають сутність українського народу, але й щоразу відроджують головні історичні риси нації? Як би не нищили українців, їхню мову, ментальність, традиції та волелюбство, настає момент, коли все це за лічені дні вертається, й українці знову нічим не відрізняються від козаків ба навіть більш давніх пращурів”.

І ось знову це поєднання “код нації”. Уже з уточненням: “відродження”. Нічого не можу із собою вдіяти, асоціативне продовження до слова “відродження” у мене автоматично включає інше слово — “розстріляне”, а вже потім — “культурно-філософський ренесанс”. Бо ренесанс — то про середньовічну Західну Європу, а розстріляне відродження — то про межу 1920–1930-х років у наших родинах, селах і містах.

Не врятували Івана Падалку від звинувачення в контрреволюційній діяльності ані створені ним декоративні тарелі “В. І. Ленін”, “Я пролетарійі Мамай. Сте-режись мене, буржуї!”, ані його плакат “Жінки, йдіть у Ради,

важно автентичному з переадресацією коштів не фотografам, а нашим захисникам — таку ідею під час нинішньої російсько-української повномасштабної війни втілювали волонтери Нововодолазчини.

Своєрідний фотоальбом Нововодолазької громади за проєк-

том “Код нації: відродження” почали заповнювати у квітні 2023 року. Тоді локації влаштували в Новій Водолазі. Зібрали для потреб ЗСУ 36245 гривень. Благодійні внески проєкту витрачені на ремонт авто та важливі для фронту покупки.

Другу, травневу зустріч організували у Знам'янці, де є музей історії села з хатою-мазанкою і садом. Під яблунями розташували стіл із традиційними стравами та паляницями, щоб фотografувати на такому тлі учасників проєкту.

Підприємці громади подбали, щоб у просторому музейному коридорі (все-таки ще панський будинок) було безкоштовне частування з бутербродами до чаю або кави. Одна з волонтерок навіть привезла таке жадане у спеку морозиво.

Рушники між деревами красиво розвівав травневий вітер. Тут розігрувалися костюмовані сценки, у яких мами з доньками ніби розвішали випране і прискіпливо переглядали, що ж вишивалося зимовими вечорами при каганцях.

“Код нації: відродження”. Фотосесія у Знам'янці

Досить реалістичний перегук із цьогорічним повсякденням слобожан, коли подовгу не було світла, і багато жінок та дівчат бралися вишивати при свічці. Організаторка проєкту “Код нації: відродження” Інна Іванова теж вишиває. Вона планує влаштувати власну світлицю в родинному домі, у будівництво якого втрутилася Велика війна. Там буде її колекція старовинних вишитих сорочок, побутові речі давнього минулого і керамічний посуд, адже Нова Водолага до 1970-х років була осередком гончарства.

Від директора музею історії села Знам'янка Сергія Ковратенка дізналася, що навколомузейна територія була раніше місцем для локальних фестивалів. Фотосесія заради підтримки наших воїнів творилась вперше. Як розповіла волонтерка Інна Іванова, за два

тоненко, назвали “Буде тобі, враже, як відьма скаже”.

Вимушена переселенка і дружина воїна Оксана Лапко фотografувалася з молодшою донечкою Богданою. Як вона розповіла, у них уже родинна колекція сучасних вишитих сорочок (і чоловікова, і старшої доньки-студентки, яка навчається у Будапешті й дистанційно у Харкові одночасно у двох вищих школах). Але заохотилося вперше в житті взяти участь у фотосесії зі старовинним вбранням та ще й переказати гроші на ЗСУ. Богдані підібрали сорочечку, вишиту в західноукраїнській традиції бісером. Такі іриски цвіли колись і під вікнами цієї родини, але в будинку “прилетіло”.

Для Оксани фотосесія стала маленьким святом.

Волонтери з Нової Водолаги зацікавлені, щоб досвід повер-

Марія Чумак та Ірина Мироненко (донька і мама) з керівником волонтерської групи “Незламні” Нововодолазького молодіжного клубу “Джура” Сергієм Тиндиком

дні вдалося зібрати вдвічі більше — 73200 гривень.

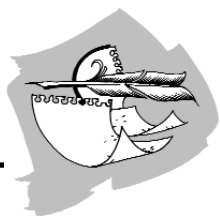
Двічі брала участь у благодійних акціях директорка Сосонівської гімназії Нововодолазької громади Валентина Антоненко. Для першого фотografування вона обрала намітку — традиційний головний убір українок минулого для виходу в люди. Полотняна, бавовняна або шовкова тканина могла бути довжиною до 5 метрів, що засвідчувало статки заміжньої жінки. Намітка зав'язувалася навколо голови поверх очіпка, часто мала позаду пишний бант або “вущка” з боків. Одну з локацій, обраних Валентиною Ан-

нення до історичного коріння, коду нації, захованого в мові й вишивці, могли поширити і продовжити новими справами інші громади. На День вишиванки вони запланували благодійний ярмарок “Вишиванка перемоги”.

Волонтерська група “Незламні” Нововодолазького молодіжного клубу “Джура”, джури куреня імені Івана Сірка разом із селищним будинком культури продовжують збір коштів для потреб ЗСУ.

До речі, слово “джура” у XVI–XVIII ст. означало зброєносця у козацькій старшині. Якщо обстоювання своєї національної ідентичності розтяглося на століття, то і вишиванка стає охоронною кольчугою чи навіть зброєю захисту.

Світлини учасниці проєкту “Код нації: відродження” Марії Чумак

Любомир ЛЕСОНІН: "У моєму альбомі – ти"

Олесеві Гончару в письменництві було все до снаги: поезія, безумовно – проза, літературознавчі статті, публіцистика. А це вдавалося навіть не всім його видатним попередникам, не кажучи вже про сучасників і нинішніх письменників. Та серед претендентів на цьогорічну міжнародну українсько-німецьку премію імені Олесея Гончара було кілька, котрі подали твори у кількох номінаціях. Як-от поет і публіцист, студент-філолог зі Львова Любомир Лесонін, який став лавреатом у публіцистиці за добірку "Альбом, у якому – ти". Отже, кілька сторінок із публіцистичного альбому поета Лесоніна.

Олександр БАЛАБКО

Боротьба з часом

Така звична розкіш – вслухатись у далекий гул потяга, що веде вантаж із одного світу в інший. Зі світу, де все загалом добре, до пекла. Цей гул – нагадування, що найзатишніший спокій може вигоріти дотла, як сірник, за лічені дні.

Непостійність. Неясність. Темрява.

Вони нас оточують. Куди б ми не зирнули – хаос, помножений на кілотонни жаху й страждань. Крик сивого зморшеного часу. Його зелені вишвілі очі. Вогкі потемнілі губи. Важке дихання з пустого й глибокого рота. Згорблена статура, що заледве тримає сухорляві кістяні руки. Опудало, котре нами керує. Дурнуватий, ірраціональний, в біса пухатий старий. І ми йдемо йому назустріч, бо від народження позбавлені вибору. Бранці життя.

Час по-особливому ставиться до України. У нас його завжди не вистачало, щоби відвоювати свою свободу в чужинців. Однак останні десятиріччя ми свідомо йшли всупереч корисній логіці. Осмислено гралась із вогнем, споглядаючи, як він пожирає ближніх наших сусідів. Час тривав, розростався, мов рак у тілі несформованого підлітка. Молодість допомагає боротись із цією страшною хворобою, та завжди треба чесно собі відповідати на запитання: чи не запізно?

Ні. Не запізно. У критичний момент ми розпочали боротьбу і з вогнем, і з часом. І намагалися – й намагаємось – використати час на нашу користь. Зболений дід вже не всміхнеться, то хоч хникне на знак згоди. "Добре, – подумає наш одвічний ворог/союзник, – даю вам шанс". Епізод, безперечно, історичний. Приборкати цього дикого, облізлого блязня не вдавалось ще нікому. Вогонь загасимо – і тоді нам дадуть фору. Роки на відродження. На правильні кроки. Маратон розпочинається вже. І єдиний учасник у ньому – ми.

Чергове випробування на певну дистанцію. Гадаю, тут усе чітко відміряно. І ми маємо вператись, інакше... Час діє, як снігова куля. З кожним разом стає все обкатанішим і масивнішим. Твердіє на камінь, так що довбанеш – і пів руки відвалиться. І, бляха, як же не хочеться, щоб іше діти, а потім і внуки калічили руки. От правда, це вже дістало. Патосне обличчя попередніх поколінь і горде передавання смолоскипа боротьби нащадкам.

Годі. Це наша біда. Не їхня. Можна завершити цей змаг тут і – якщо не зараз – то хоча би в осяжній перспективі.

06.06.2022

Що вміють всесвіт бачити з кімнати...

Лежить на підлозі кіт. Підлога стара, почовгана, можна сказати,

занедбана. Що ближче до вечора, то дужче зачинає пахнути матиола з городу. Надвечір уся хата повниться солодкавим невидимим трунком запаху, що його посмакувати можна лише носом. Трохи блимає лампа, картина зі стіни глипає на мене сухими акриловими очима. Шелестять дерева. Броди під комендантську годину усе населення.

Десь у цей час починаєш почувати себе по-справжньому добре, прокидається бажання вийти надвір і подивитись на зорі. Текст сприймається по-іншому, читання стає романтичним задоволенням, тілесною втіхою, без жодних перебільшень. Шкіру пестить протяг, цей випадковий гість, що заблукав у моєму помешканні пізно ввечері н-ного липня 2022-го року серед тихого затишку холодного піднебесся. За мить він одлітає геть у примарні поодинокі світи ген за горизонтом. А я знову йду до себе і розумію, що це і є життя в усій його розкоші. Тепле, холодне. Пахке чи смердюче. Кисле й солодке. Терпке або ж гірке.

Іноді виникає думка: що ж є істинною поезією? І ти згадуєш усе прочитане, ковзаєш поглядом по книжкових полицях, стрибуючи очима від одного поета до іншого. Але в цьому немає сенсу. Можна навчитись писати. Можна наловитись відрізняти хороше письмо від нездалого, не криючись питанням смаку, бо помилі і з цукром – ті ж помилі. Можна побачити справжню поезію у великих – Рільке, Брехта, Еліота, Чубая, Римарука чи Лишеги... Але ти бачиш не зерно, а проросле із нього дерево з райськими плодами. Зерно ж у тобі, у вмінні бачити у доторку руки – символ. Зрештою, усе це занадто патосно звучить. Не хотілось би загнати поезію в якийсь дешевий патос.

Я мрію карбувати отаки вечори в медальйони, щоб кожен із них був схожий на нагороду. Це вірність своєму символу, вірність місту, де ти виріс. Далеко не кожен розум може це осягнути, і мій – не виняток. Щовечора я стараюсь зрозуміти, чим є Броди в мітопоетичному світі й світлі. Броди Йозефа Рота, блудного сина цього болотяного редути на межі малих географічних і великих культурних змін. Здається, це місто – пастка, де все, що потрапляє, втрачає колір, назву і призначення. Те ж стосується і людей. У жодному іншому місті Галичини, на мою думку, немає в повітрі отой дрібномолекули дощу впереміш із пилом. І навіть у інших колись прикордонних містечках чи селах – теж. Ходити цими вулицями, бачити, як листя вгортає в обійми залишки старої цегли на Стуса, чути зі свого балкону, як кожної ночі вікна у Празькому банку дзвенять, і дзвенять, і дзвенять аж до ранку, і

Вручення премії. Зліва направо: Дмитро Чистяк, Любомир Лесонін, Олександр Балабко

тільки під схід сонця засинають, ховаючи в ґрунт і в болото свою нишклу розмову свідків перед судом.

Що значить "бути"? Ти є, ти не боїшся бачити над собою пташиний лет, молитись віршамивустами до примарної груші в саду, котрій ти минулої осені зігнув гілку, аби вона не хилилась на мамині троянди, заступаючи світло. Це не нестерпна легкість, це постійна робота мозку й серця, і поки друге безперервно перекачує кров, перше шле магнітні імпульси в стратосферу, аби можливо, якщо пощастить, видобути звідти уламок стилусу Провидіння. Коли так, то ти щасливий. І нічого жалітись на біль в коліні чи повсякденну нудьгу. Адже врешті ти однаково від себе не втечеш і будеш надалі шукати в пригорщі болота крихітне зерно срібла.

Ще геніальний Євген Плужник колись написав так, що й додати нічого:

Тож не пакуй валізок!

Мам не руш!

Умій закрити очі і чекати, –

Можє, й твоя з тих

багатючих душ,

Що вміють всесвіт слухати

з кімнати.

25.07.2022

Чути себе українцем...

Як важливо навчитися чути себе українцем, коли ти ним не є по крові. Це питання мене тривожить здавна. Адже сотні й навіть тисячі неетнічних українців стали до лав ЗСУ і чимало з них поклали своє життя за Україну.

Видно, не кров як біологічна субстанція спонукає до вчинку. Не кров як метафора формує нашу тожсамість. Це все красиві слова. Бажання бути корисним для нації, відстояти її інтереси й поставити їх вище за свої – це і є формула українця. Адже коли поглянути правді у вічі, то, поклавши руку на серце, чи кожен із нас готовий хоч цієї миті віддати своє життя за Батьківщину? Звичайно, якщо не приставили мавзера до голови, то більшість без вагань відповідь ствердно. Але в останню мить із усвідомленням, що ця мить може бути останньою – що тоді? Незручне питання. І відповіді на нього шукати зась. І ставити його, мабуть, не слід. Адже справа не в боязливості, а в природному страху. Він є у всіх, навіть у найсміливіших людей. Але страх можна відсунути на другий план, надавши

пріоритет конкретній меті. Кращі з нас, добровольці, що пішли на війну, тим і характерні.

На мою думку, все приходить із часом, а готовність померти за ідеали виникає з наближенням моменту істини. Бо є певна безвихідь у постановці питання – "померти". Смерть лякає, формує природно відразу, її свідомо хочеться обійти, оминати, обхитрити... І ніщо не вдається. На мою думку, не потрібно вператись у кінець. Чи готовий ти заради свого ідеалу жити, працювати, не покладаючи рук, невтомно снувати свою цупку нитку? Тут, думаю, більшість відповідь теж ствердно і головне – правдиво.

Так має бути. Людина любить життя від природи. Воно подароване нам невідомо ким і забере його в нас невідомо хто й коли. Мабуть, однією з фундаментальних відмінностей між нами і росіянами є здатність любити життя попри все. Бо одна справа його любити на карибському березі із келихом "маргарити" в руках, інша – під обстрілами, у скруту матеріальну й дуже часто – духовну. Люди, які зневірилися. Не всім вдається себе побороти і нікого за це не можна засуджувати. Але якщо пильно глянути на нас, українців, то стає зрозуміло, що навіть в окупації, за нестачі найнеобхіднішого, елементарного більшість намагається жити так, аби не втратити зв'язку зі своїми, чекаючи на прихід Збройних Сил України, підпільно чи відкрито ненавидячи ворога. На декупованих землях люди плекають надію, зі стриманим, гірким оптимізмом дивляться в майбутнє, відбудовуючи хату, відновлюючи свій бізнес, розчищаючи сквери від металу, вогню й могил.

Етнічна належність людини не має ніякого значення. Навіть маючи двох батьків-росіян дитина, що народилась і виросла в Україні, буде українцем/-кою. І навспак, скільки ми знаємо російських військових із питомо українськими прізвищами, котрі йдуть нас убивати? Безліч. Як демонструє досвід, ті, що за походженням українці, поводять себе тут куди гірше за чистокровних москалів. Класична історія про яничар і їх фанатичну відданість султанові. Натомість нас, українців, єднає спільна мова, культура, традиції, інформаційне поле, тип виховання. І ми робимо свій перший вибір ще змалечку несвідомо, а далі у нас є шанс обрати

будь-яку іншу країну із широкою світовою плеяди. Але більшість залишається тут. Хтось скаже: "Та не поїхав, бо не зміг, а інакше б я..." Але це брехня. Хто хотів – звалив і не переймається, а тільки зловтішно строчить коментарі у соцмережах про те, як йому пощастило, а нам, мовляв, ні.

Ні.

Це нам пощастило.

Ми вибудовуємо нову реальність, нові паралелі і меридіани нашого буття. Наш етап розвитку унікальний, шанс назавше позбутися минулого ярма, яке на нас невпинно суне і суне – один на сто років, а мабуть і на весь обрій історії. Я знаю, що ще покоління моїх батьків застане і достатньо довго поживе у країні-члені НАТО і ЄС, всі ми ще насолодимось відчуттям того, що повернулись у свій історично рідний європейський обшир. А покоління наших дітей побачить таку Україну, яку нині навіть найзатишнішим оптимістам уявити важко.

Поки – боремося, тяжко, зі значними втратами, але – без сумніву – переможно.

А зі своїми внутрішніми проблемами ми дамо раду.

Бо такі московські воші страшніші за українських гнид.

13.09.2022

Жоден лист не залишається без відповіді

Так радісно іноді бути вдома, де пахне печивом і шоколадом, де вікна пітніють од перепаду температур, а кіт невідомо чому маравчить, ніби за холодного придвірною стіною – сповнений надіями квітець. Мамині квіти вже досихають на городі цьогоріч, а над ябками літає жалюгідна дрібна мошка. Килимок під холодильником нагадує про пса. Його немає вже рік, батька немає два роки, але все виглядає так, як і торік, і позаторік, і п'ять чи десять літ тому, бо насправді всі недуховні зміни – це лише декорація. Наші внутрішні реформи, перевороти, революції породжують дійсність. Ми є тими, ким стаємо в результаті самодолання, уміння освоюватись у нових умовах, відповідати на виклики коли не впевнено, то хоча б із гідністю. Але з цим у нас, українців, усе гаразд. Нарешті ми визріли нацією. Тепер визріваємо як нація.

Лізуть у голову постаті з минулого. Нав'язливо, нахабно, боляче. І опиратись їм немає сил. І забувати їх гіршно. Залишається

жити з цими моторошними поглядами і картинами, що час від часу постають перед очима. Пізно вночі, коли вже час лягати спати, всі ті образи, голоси, крики рояться перед тобою, мов бджоли, що міряються загризти тебе насмерть. Але врешті відступають, і ти залишаєшся сам на сам із часом, зі стінами і холодним дощем за вікном. Тільки чути цокіт годинника. Та й не цокіт, а плавне муркотіння механічного млявого горла. В такі моменти не напишеш ні слова, хоч як би не хотів. Не напружиш ні думку, ні жодного м'язу, аби витиснути зі себе бодай голос, коли не шепіт, стогін, плач. Ні-чо-го. Ти жертва. І ніхто не врятує тебе із твоєї притлумленої безсонної голови. Бо навіть тобі невідомо, що ще ховається у цій макітрі. Сотні уривків непотрібних пісень? Тисячі віршів? Десятки прозових текстів? А найясніше – Стефаник із його вирваним волоссям. Із гострими і безжальними новелами, цими дикими, напів свідомими кінджалами, що стримлять із твого серця. Чи Римарук із досконалістю форми та змісту вірша, із неповторними образами, метафорами-деревами, бузковими паростями всесвіту... А чи новинарі із бажанням устигнути написати про якусь подію першими? Чи тиша, котра дзеленчить і зводить тебе з розуму. Чи те, що тобі сниться? Якісь розмови, дороги, зустрічі і труни, труни, труни... Чи твоя незбагнена любов до цвинтарів, урн,obeliskів, класицизму в його найсокровеннішому прояві – надгробній скульптурі.

Ось так воно, бути собою. Важко. Але комусь значно важче. Комусь доводиться не втрачати себе під кулями та снарядами, біля своїх побратимів, біля тіл своїх побратимів. Хтось навпаки знаходить себе, адже найцінніший дар війни – зривання масок. Коли не можеш ословити свої почуття, то краще зробити. Руки іноді працюють краще за мозок, палкіше за серце, м'якше за душу. Тому-то людина має все, що їй потрібно, але не більше. Ми не боги. Але й не тварини – вже. Ми зрілі і зрячі, тільки спокус перед нами забагато і наш хиткий від природи дух не завжди здатен із ними впоратись. На те, щоби навчитись контролювати духом, є час. І його достатньо. Та вміти його використовувати – це окреме мистецтво.

У чому сенс отих нічних самопошуків? Вони виникають спонтанно і зникають, як зникає хмара в небі. Є перо – уявне, звичайно, бо хто тепер пише від руки? – а на вістрі – стулені вуста і здогади, куди приведе тебе цей ранішній туман цього разу. В який рік ти забредеш, гуляючи по контуру пластикової сторінки, де під твоїми мізерними ногами безліч чорних пікселів. Мимоволі відчуваш вдячність пам'яті за те, що вона так турбується про тебе. Що запише, бува, таке, на що не звернув колись уваги. А вартувало б... “Пам'ять записується на старому вінілі, і чим далі у часі, тим мінерніший звук...” – так я колись розпочав один із своїх віршів. Це було ще до всіх трагедій, які пережили ми всі. Самопошук якоїсь безсонної ночі не розпочинається моментально. Це радше продовження, вислід попереднього пошуку і квиток у майбутній. І те, що ти неспівомо писав два роки тому, три або десять, може відгукнутися тобі тільки зараз.

Бо жоден лист не залишається без відповіді. Це очевидно.

06.10.2022

Микола ДМИТРЕНКО,
письменник, професор,
доктор філологічних наук

Свій досвід перекладача Леся Мушкетик висвітлила в монографії “Переклад з угорської на українську мову: теоретичні узагальнення і практичний досвід” (2006), нагороджена грамотою Дебреценського університету ім. Лайоша Кошута за заслуги у викладанні української мови (1997), отримала персональну відзнаку Форуму видавців у Львові (2013) та премію “Благовіст” Національної спілки письменників України за монографію “Фольклор українсько-угорського порубіжжя” (2013).

У фольклористиці Леся Мушкетик належить до провідних фахівців, її праці відомі в Україні та за кордоном і впливають на стан розвитку науки про усну народну творчість, формують позитивний імідж в українському та європейському науковому просторі. Вона – авторка книжок “Славистична фольклористика в Угорщині: кінець XIX–XX ст.” (1992), “Переклад з угорської на українську мову: теоретичні узагальнення і практичний досвід” (2006); “Людина в народній казці Українських Карпат: на матеріалі оповідальної традиції українців та угорців” (2010), “Фольклор українсько-угорського порубіжжя” (2013), “Славистичні студії в Угорщині: історія та сучасний стан” (2014), “Персонажі української народної казки” (2014) та ін.

Монографія Лесі Мушкетик “Моральний канон української традиційної культури: за фольклорними джерелами” (2022) присвячена батькові Юрію Михайловичу та бабусі Уляні Онуфрівні Мушкетикам “з любов'ю і вдячністю”. Авторка розглянула традиційну етику (етноетику), притаманну українському суспільству XIX – початку XX ст., крізь призму фольклорної творчості, прикметних фольклорних кодів. За різножанровими творами дослідниця простежила специфічні аспекти вияву народної моралі: як найвищі духовні устремління, так і прагматичні, утилітарні, а також громадські, прагматичні та родинні цінності традиційної спільноти, її поведінкові норми та стереотипи, гендерні ролі, моральну самосвідомість окремого індивіда – представника колективного соціуму.

Леся Мушкетик висвітлила виховну, дидактичну функції усної народної філософії, поняття добра і зла, моральності, правди, які своєрідно втілені в художніх образах і символах фольклору та набули відповідних смислів у кореляції зі змінною реальністю. Чимало місця в монографії приділено характеристиці морального ідеалу людини, зображеної у фольклорі (передусім усній народній казковій і неказковій прозі, малих змістоформах – зокрема, прислів'ях та приказках).

Вступ монографічної праці, написаний у публіцистичному стилі (очевидно, з метою емоційнішої актуалізації порушуваних проблем виживання людства в добу глобалізації), зорієнтовує на сприйняття українського фольклору як системи моральних законів, прислів'їв, що лежать в основі світоглядних орієнтацій і разом з іншими чинниками формують менталітет етносу. Авторка слушно зауважує, що “в українській етноетиці поєдналися поняття добра, істини (правди) і краси, виразною рисою української усної словесності є калока-

Неписані закони буття

Мушкетик Леся. Моральний канон української традиційної культури: за фольклорними джерелами: Монографія. Київ – Кам'янець-Подільський: ТОВ “Друкарня “Рута”, 2022. – 752 с.

У сучасному українському культурному, науковому, просвітницькому полі помітна діяльність Лесі Мушкетик – фольклористи, фахової перекладачки літературних і наукових текстів. Вона – член Національної спілки письменників України, Спілки письменників Угорщини, доктор філологічних наук, член-кореспондент Національної академії наук України. Переклала з угорської мови українською монографію А. Гьорьомбеї. Історія угорської літератури (1996) та Л. Коша. Чиї ви сини? Огляд угорської етнографії (2002), а також твори художньої літератури: романи та повісті Е. Яніковскі, У. Галгоці, І. Чаплара, Д. Костолані, І. Еркена, Т. Дері, збірки казок (півтора десятка книг).

ЛЕСЯ МУШКЕТИК
МОРАЛЬНИЙ КАНОН УКРАЇНСЬКОЇ
ТРАДИЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ:
ЗА ФОЛЬКЛОРИМИ ДЖЕРЕЛАМИ

гativity, що є свідченням гармонійності та гуманних начал ментальності народу” (с. 12).

У книжці шість розділів, висновки, замість післямови, список використаної літератури та джерел. Кожен розділ – як окрема розвідка, проте всі вони об'єднують поняття “моральний канон” – специфічними усними законами буття, що формували традицію, її стабільність і тяглість.

У першому розділі йдеться про таке: “Етика і мораль в загальнолюдських та національних вимірах. Етноетика”, “Риси менталітету та етичні ідеї українського народу”, “Етичне наповнення окремих фольклорних жанрів”, “Дослідження народної моралі за фольклорними та іншими джерелами”. Цю проблематику авторка простежила на теоретичному й емпіричному рівнях, охопила хоч і не всі жанри фольклору, проте найхарактерніші, найконцентрованіші в аспекті зображення етики, моралі.

Найвищі софійні цінності та онтологічні уявлення в українському фольклорі простежено в другому розділі. Назви підрозділів: “Вищі цінності та діалектика добра і зла в уснословесному тексті”, “Вербалізація морального ідеалу людини в українській народній казці”, “Поняття долі та її персоналізація в уснопоетичних творах”, “Евдемонізм та парадоксальність людських бажань у народних наративах”, “Аксіологічні аспекти життя і смерті у фольклорному дискурсі”.

У третьому розділі, проаналізовано мікрокосмос людських стосунків у фольклорі; четвертий розділ присвячено висвітленню етосних уявлень про людину і соціум в усній традиції та стосункам у громаді. У п'ятому й шостому розділах йдеться про фольклорні візії екологічної етики та постулати народної релігії у фольклорних текстах.

Зважаючи на те, що монографію написано до повномасштабного збройного вторгнення рф в

Україну, можна спостерегти в тексті деякі покликання на російських дослідників, що загалом не порушує україноцентричності викладу, але нині сприймається особливо гостро як таке, що втратило актуальність і наукове значення. У підрозділі про менталітет і етичні ідеї українців Леся Мушкетик наводить слова Михайла Грушевського: “Коли українське життя розвиває нав'язану їй московським насильством північну орієнтацію, вона може з новою силою, з новою енергією відновити свої зв'язки з західним світом” (с. 20). Пророчий вислів.

Багатоаспектність порушених у монографії проблем спричинила й певну спектрально-фрагментарну послідовність викладу та відповідні висновки. Розглядаючи мораль як універсальний спосіб організації і розвитку як суспільства в цілому, так і окремих людей, авторка зазначила, що основна з функцій моралі – регулятивна (інші – гуманістична, оцінювальна, світоглядна, пізнавальна, комунікативна, виховна тощо). Маючи загальнолюдський характер, мораль кожного народу демонструє і свою специфіку, адже різні народи за різною шкалою поцінують людські якості і вади. Традиційна українська моральність, за Лесею Мушкетик, належить до т. зв. “культури сорому”, їй властива поведінка індивіда, зорієнтована на реакцію інших стосовно його дій і вчинків (с. 668).

Органічний складник української ментальності, наголошує дослідниця, – етичні ідеї, своєрідно зображені у фольклорі. У творах різних жанрів постають й ідеальна дійсність, і моральний ідеал, і стереотипи, зразки поведінки – приклади навчання як на позитивних, так і на негативних візирях. Трапляються як імперативні, так і оптагивні модули моральної свідомості, як прямі сентенції, мораліте і повчання, так і приховані, позасвідомісні сугестії, емотивні інтенції, що будять емпатійність і високі почуття, адже фольклорні твори позначені калокагативністю – цілістю етико-естетичного сприйняття дійсності.

До “найбільш дидактичних” жанрів фольклору належать казки і паремії. Моральний бік, пов'язаний з оцінкою вчинку з погляду загальноприйнятих норм, вирішальний при сприйнятті казкової фабули. Казка сугестує моральні цінності через логіку протиставлення добра і зла. Позитивний герой, носій добра перемагає злотворця, відтак утверджується оптимістичний сценарій для тих, хто дотримується морального канону й діє

заради правди, щастя, любові.

Значне моральне й виховне навантаження мають епічні, ліро-епічні та ліричні твори: думи, балади, обрядові, соціально-побутові, історичні, родинно-побутові пісні. У них відображено традиційний ідеал українського суспільства, громади, індивіда. З позицій народного ідеалу оцінюються дії та вчинки героїв фольклорних творів, моделюються основоположні перспективи життєдіяльності. Відтак у менталітеті українців домінують такі риси, як добротворчість, працелюбність, справедливість, демократизм, гуманізм, свободоцентризм (частково як основа індивідуалізму), емоційність, ліризм, ширість та сердечність (кордоцентризм), оптимізм (соціально оптимізм).

Леся Мушкетик висвітлила різноманітні аспекти зображення у фольклорі таких дуальних понять, як добро і зло, правда і кривда, доля і недоля, щастя й нещастя, вірність і зрада, свій і чужий, війна і мир, воля і неволя та ін.

Поняття волі (свободи) для українців віддавна стало найвищою цінністю, найбільшим благом. Авторка зазначає, що споконвічне прагнення до волі, власне розуміння національної гідності українця народ втілює в образі козака як лицаря й захисника незалежності України. Запорожці мали власний кодекс честі, неписані моральні закони, норми, дозволи й заборони. Козацький світогляд формувался в умовах жорстокої боротьби з ворогами. З моральних чеснот пріоритетними стали патріотизм, сміливість, вірність обов'язку, гідність, стійкість – ці риси притаманні героям народних дум, пісень, легенд і переказів, оповідань. Героїчна боротьба породила феномен козацької слави, що має різні конотації у фольклорі.

У підрозділі про питання війни і миру у фольклорі наголошено: війна – велика несправедливість, трагедія, свідоме знищення людей, за що винувати владоможці, правителі. У творах різних жанрів чимало алгоричних, символічних образів: обробки поля, де війна асоціюється з оранкою, сівою, жнивими, однак тут сіють кістки, волочать тілом, поливають кров'ю. Це також кривавий бенкет, ріки (потокі) крові, бій як вариння пива тощо.

Тема війни і миру, як ніколи, актуальна нині, в час агресії північного сусіда-агресора, котрий намагається знищити українську державність і українців як націю. Патріотичні мотиви свободи, боротьби за рідну землю, за світло й добро, за правду й справедливість, за щастя майбутнє, зображені в традиційному фольклорі, актуалізуються, трансформуються в нові змістоформи, що згодом стане об'єктом пильного студіювання для фольклористів.

Дослідниця торкнулася в монографії багатьох проблем релігійного наповнення фольклорних творів, моральних прислів'їв усного народного і церковного догматичного світоглядів. Однак цей аспект, як на мене, потребує спеціального фундаментального висвітлення в окремих працях.

Монографія Лесі Мушкетик “Моральний канон української традиційної культури: за фольклорними джерелами” привертає увагу до пекучих проблем сьогодення, до глибшого пізнання неписаних моральних законів буття за матеріалами традиційного світогляду і фольклору як його специфічної форми, до того, що в традиції перервне, перехідне, мнуще, а що триває, вічне.

“Український пророк Тарас Шевченко – не старець у шапці і кожусі, а молода людина, творець нової української естетики та модерної української ідеї”.

“Воскресну нині! Ради них, людей закованих моїх”

Що день 22 травня далекого 1861 року, що решта сповнених туги й печалі за національним пророком дат, – не позбавлені сакральності, могу стверджувати більш, ніж упевнено. Бо ж усі події, що відбувалися відразу після смерті Тараса Шевченка, а насамперед ті, що були пов’язані з підготовкою його перепоховання в Україні, пройняті глибинним сенсом міфологізації образу Кобзаря, достовірності і непорушності його пророцтва, а найбільш – неочікуваним волевиявленням стихійної всенародної любові і журби...

Юрій ПЛАКСЮК

Навіть попри те, що в петербурзьких часописах не було надруковано жодної скорботної оповістки про смерть Тараса Шевченка, розголос про відхід у засвіти великого малоросійського художника і поета, (який ще за життя став легендою, а після смерті – канонізованим міфом) блискавкою облетіла коначую від кріпацьких пут Російську імперію... “Помер батько Тарас. А йому ж-то, усього було сорок сім років... На мертвому лиці лежала печать тих дум благородних, що не покидали ніколи Шевченка живо-го... В головах небіжчика дяк академічної церкви читав дуже повагом і тихо псалтир...”

Саме у ці, перші миттєвості пошанування пам’яті Тараса Григоровича, карбувалися основи його пророцтва, окреслювалися сакральні сенси його легендарної життєдіяльності, увічнювалися смисли подальшої духовної величчя, за висловом П. Куліша, постаті “останнього Кобзаря”. “...Було прощання, але не вважаючи на те, якесь відрадне почуття і свіжість віяли на душу... Кожен, чуючи прилюдну оцінку поета-чоловіка, і плакав, і радів!.. З усіх похорон, які доводилося мені бачити з того часу, казав згодом Терпигорев, ні одні не мали на собі такого відбитку простоти і щирості, як похорони Шевченка. Я бачив похорони Некрасова, Достоевського, Тургенєва, Салтиков-Шчедріна, але усі вони були отруєні осоружним, робленим, нещирим, тенденційним духом демонстрацій... Тоді як похорони Шевченка були чисті від сього ямарочного комедіанства... Не було тут ні пальмових, ні лаврових вінків, ні інших прикрас театральних...”

Можливо, прискіпливий читач висловить заувагу щодо надмірного цитування спогадів свідка про похорони поета, однак подаю їх з умисне, аби наголосити, що саме ці нетлінні достовірні описи останніх годин перебування художника Шевченка в Академії, (“після того, як його квартиру замкнули і опечатали”), як ніщо інше дають ключ до розуміння усіх наступних сповнених драматизму подій, пов’язаних із увічненням його пам’яті. Адже, з одного боку, право бути публічним суддею, аби встановлювати моральні критерії вірнопідданості і благодійності померлого, швиденько перейняла на себе церква, відразу ж за дорученням синоду

заборонивши циркуляром правити в Петербурзі панахиду по Шевченкові, оскільки він був “політичний преступник”. Тоді, як з іншого – держава, якій належало негайно прийняти непросте рішення: позбавити місто праху бунтівника і вільнодумця та видати дозвіл на перевезення його в Україну (для подальшої міфологізації, напевно, на теренах Мало-росії), або ж залишити в чужій йому столиці, чим спричинити крамольні маніфестації і збурення демократичної громадськості з кожного нового приводу пошанування його пам’яті. А ще, на відміну від церкви, імператорський Карфаген остерігався іншого напастя: осібног возведення кріпака на великоруський літературно-поетичний трон, попри те, що на таку сакральну роль претендувала визначна плеяда власних геніальних піітів. Сама на таку думку наштовхнули мене

громадські активісти уже більше переймалися проблемами зібрання коштів на перевезення праху Шевченка в Україну, на отримання для цього дозволу від петербурзького генерал-губернатора, аніж вибором місця та оздобленням першої могили.

Друзі згадали, правда, що він неодноразово бував біля Церкви Смоленської ікони Божої Матері, робив з того місця замальовки в альбомі, навіть переніс на папір краєвид, де почувався вільним і не обтяженим мирськими клопатами. Там і викопали могилу... Першу, тимчасову, яку після ексгумації тіла, цвинтарні гробовишки засипали, а містяни і побратими аж на цілих сто двадцять вісім років забули точне її місцезнаходження. “Доки Тарасова могила була в Санкт-Петербурзі, здавалося нам, – сказав тоді редактор “Основи”, – що смерть ще не все взяла з собою: а тепер – прощай Тарасе, навіки прощай!”

...П’ятдесятирічний ювілей Тараса Шевченка у березні 1864 року в Україні, як і в Петербурзі пройшов непублично, тихо і скорботно. Валуєвські переслідування українофільства, репресії щодо лідерів тогочасної української демократичної спільноти, здавалось, назавжди зітруть з людської пам’яті страдницький шлях пророка Тараса Шевченка до всенародної Голгофи. До гротеску спотворють образ Великого українця і останнього Кобзаря, зумисне розмежують його біографію і творчу спадщину настільки далеко, наскільки тоді це було зручно і вигідно владі маніпулювати перебігом його поневірянь на тернистій дорозі життя.

Тому й не писалося упродовж кількох десятиліть до царату жодних звернень щодо необхідності встановлення пам’ятників поету, бо ж нікому не було дозволено ініціювати таку “крамолу”. Навіть перша спроба направити лише “прошеніє” царському уряду на отримання дозволу бодай для зібрання коштів на пам’ятник у Каневі, що мала місце у 1882 році, завершилася закономірною категоричною відмовою. “Щоб не було ніяких маніфестацій, ніяких збурень черні!” Тільки після повалення царату і більшовицького перевороту, у березні 1918 року, було зведено в Петрограді гіпсовий пам’ятник поету авторства латвійського скульптора Яніса Тілберга, який простояв усього лиш вісім років.

Автопортрет

рядки із статті російського літературного критика Аполлона Григор’єва, опублікованій у тогочасному квітневому накладі журналу “Время”. “Красою і силою поезії багато дехто становить Шевченка в рівень з Пушкіним із Міцкевичем. Ми підемо далі: у Шевченка сяє та гола краса поезії народної, якої у Пушкіна і Міцкевича лише іскорки блищать... Шевченко – останній Кобзар і перший великий поет великої літератури...”

На зміну простоті, щирості і скорботі, які мали місце у дні поминання і захоронення Тараса Шевченка на Смоленському цвинтарі 12 березня, прийшло пошанування з причини проведення аукціону та розподілу особистих майна і речей поета. Організатори ритуальних заходів та

Пам’ятник Тарасу Шевченку в Івано-Франківську. Скульптор Лео Мол

Задля збереження хиткої влади на всій території імперії, цим та іншими подібними реверансами у бік молодого української держави, більшовики підступно намагалися загравати з її народом, аби сповна “підгорнути під себе українську стихію. А вже у тридцять роки, на тлі репресій і страждань українського народу в пору колективізації і великої індустріалізації, прояви всенародної любові до свого пророка укотре підступно і маніпулятивно використовувалися сталінсько-ленінською клікою. Саме тому, увічнення у бронзі пам’яті Батька нації, організатори Голодомору в Україні – Станіслав Косіор і Павло Постишев, розпочали не з тисячолітнього Києва чи з могили Тараса Шевченка на Чернечій горі, а з русифікованої новітньої столиці УРСР – Харкова. При цьому, довіривши відповідальну партійну справу скульпторам – не українцям: переможцю конкурсного проєкту Костеві Бульдину чи іншому ушавленому на той час митцю Івану Кавалерідзе, а лєнінградській групі скульпторів на чолі з Матвієм Манізером.

І росіяни більш ніж успішно впоралися з соціальним замовленням партії, зіввши над фігурами повсталих селян, робітників, представників радянської інтелігенції і червоноармійців постать похмурого і підстаркуватого поета. Так би мовити, по-державному возвеличили образ погнобленого царизмом революціонера-демократа... Не минуло і три роки, як подібні монументи українського Кобзаря, роботи того ж Манізера, постають в Києві і на Чернечій горі...

Український пророк Тарас Шевченко – не старець у шапці і кожусі, а молода людина, творець нової української естетики та модерної української ідеї. Саме такий образ нашого генія проніс крізь все своє творче життя і канадський скульптор українського

походження Лео Мол (Леонід Молодожанін). Для такого розуміння постаті поета, мислителя і митця він мав достатньо причин і підстав. Адже сам у віці кріпака Тараса прибув до Ленінграда у 1933 році, де після закінчення вечірніх курсів став учнем тієї ж-таки підготовчої школи при Академії мистецтв. Школи, з якої розпочинав торувати шлях до всенародного визнання і сімнадцятирічний Шевченко. А навчаючись уже в Академії, у студії скульптора Матвія Манізера, він разом з іншими учнями долучається до роботи над композицією харківського пам’ятника. І не просто долучається, а й осмілюється пропонувати Манізеру свої бачення образу Кобзаря.

Спершу – для скульптури пам’ятника у Харкові, 1936 року, потім – для київського. “Навпроти студентської Альма-матері, де Шевченко починав співпрацювати у Червоному корпусі з університетськими викладачами, у якості члена Тимчасової археологічної комісії, маючи за плечима усього лише 31 рік, не гоже зводити постамент з тим же образом поета останніх років життя, який, можливо, був ще прийнятним для Харкова і Канєва...” – безуспішно намагався дискутувати з Манізером за рік до отримання диплому скульптор Лео Мол. Хоча й розумів, що лєнінградський митець не міг відступитися від лінії партії, та й сам раніше не особливо переймався новаторством у відтворенні скульптурних образів Тараса Шевченка...

Недосяжними залишалися Шевченківські сакральні дати 9, 10 березня і 22 травня у творчій біографії Леоніда Молодожаніна упродовж чверті століття, як до того моменту, коли у Вашингтоні, у 1964 році, на відзнаку 150-ліття з дня народження українського пророка, було встановлено монумент із бронзовою скульптурою, вперше позначеною творчим

псевдонімом її автора “Лео Мол”. То була драматична, майже детективна історія організації конкурсу і затвердження найоригінальнішого проєкту пам’ятника, з якої завдяки Конгресу США, особистій участі экс-президента Дуайта Ейзенхауера, він заслужено вийшов переможцем усупереч надзусиллям радянського союзу будь-що не допустити цієї події, принаймні раніше за відкриття ювілейного монумента у Москві, а також, на жаль, зумисне організованим владою заявам українських класиків Павла Тичина і Максима Рильського. Тільки якби, народжений в Україні, митець Лео Мол не був достеменно упевненим у своїй творчій правоті, то на протипагу існуючим пам’ятникам, ніколи не розпочав би повернення в Україну образів молодого українського пророка у бронзі... Образу, який він ліпив з автопортрета Тараса Шевченка, написаного рукою Шевченка у 1843 році... І тільки через 28 років після тріумфальної вашингтонської монументальної епопеї, він спрямовує погляд уже знаного в світі скульптора і митця до столиці незалежної України...

“Шановна пані Ольго Іванівно! — пише Лео Мол у листі до директора Державного музею Тараса Шевченка пані Полянничко 20 липня 1992 року, — користаю з нагоди і посилаю Вам цей лист. Маю до Вас питання: На яку адресу і ім’я вислати Вам фігуру Тараса Шевченка в бронзі (205 см.), що була робочою моделлю для фігури пам’ятника Тарасові Шевченку у Вашингтоні... Чи треба зазначити, що це подарунок для Вашого музею?... Звичайно, я покрию кошти відливу в бронзі і транспортацію... “З пошаною, Ваш Леонід Молодожанин (Лео Мол)”.

Окремо повідомляв скульптор і про те, що сам він прибуває в Київ наступного місяця, 19 серпня. Як планував митець, так і вплив свій задум у життя. Скульптура надійшла з Мюнхена 24 серпня і була встановлена спершу в приміщенні музею, де експонувалася аж до березня 2014 року. Сам він перебував тоді в Києві лише кілька днів, зустрічався з друзями і колегами та й відбув назад в Канаду, доволенний з того, що творчий дарунок прийшовся до вподоби киянам...

Переймався Лео Мол і встановленням пам’ятника Кобзареві в уже перейменованому Санкт-Петербурзі. І не лише переймався, а й завершував відливання у Мюнхені бронзової скульптури поета для міста, у якому розквіт-

нув геній Тараса Шевченка і в якому відбувся як скульптор і митець він сам. Не ввагався з наступним зверненням додавав йому впевненості і рішучості ще й розпад радянської імперії. Розумів канадієць з українським корінням, що позбувшись такої впливової в економічному і культурному сенсі держави, Росія знову вдаватиметься до загравання з українськими можновладцями; що ліпшого заходу для того, аби знову “підгорнути українську стихію під себе” на той час не існувало. Тому й взявся Смольний у 1989 році за встановлення на Василівському острові пам’ятника Тарасу Шевченку. Однак через низьку якість внесених проєктів, невдовзі оголосив про його припинення...

І знову пишеться скульптором лист, знову меру Анатолію Собчаку адресуються ті ж вагомні аргументи щодо безкоштовного

“З пошаною, Ваш Леонід Молодожанин (Лео Мол)”

виготовлення і відправлення скульптури Петербургу як дар місту своєї студентської молодості і творчого прихистку українського пророка. Тільки цього разу щедрий подарунок не одразу прийшовся до снаги і пітерській інтелігенції, і, понад усе, великоруським чиновникам Смольного, серед яких особливо виділявся своїм несприйняттям нетрадиційного образу поета, а, можливо, і “троянського” дарунку від опального в союзі канадського емігранта, середньої руки клерк-міжнародник В. В. Путін...

Тільки не міг соратник мера А. Собчака передбачити, що промайне якихось сім років, і йому доведеться не просто давати “добро” на встановлення колись утилізованого пам’ятника, а й особисто, уже в якості Президента Російської Федерації, відкрити на відзначення 300-ліття

Санкт-Петербурга. Уже разом з Президентом Незалежної України Леонідом Кучмою.

Відбулась ця, менш урочиста, але сакральна і несподівана подія, 22 грудня 2000 року, у засніженому скверу на Слов’янській площі, далеко не світлої пори... Щоб, з одного боку, ознаменувати у пострадянському просторі непохитну дружбу Росії і України, а з іншого — напроорочити, напевне, майбутні темні часи у нерівноправній сув’язі держав: тирана і її вікової жертви...

У 2008 році, за рік до смерті, Леонід Молодожанин обирає обласний центр Івано-Франківськ місцем останньої своєї спроби повернення монументальної Шевченкіани в Україну. Небагато міст України можуть порівнятися з надвагомним внеском прикарпатців у становлення і розквіт світового українства, у боротьбу галичан за волю і самостійність

української держави, однак з причин упосліджування радянською владою їхньої непокори і бунтарської харизми, на головного пам’ятника Кобзарю і пророку, якого там найбільше в світі шанували, так і не спромоглися. Ні колись, ні в роки Незалежності. Ось і надіслав Лео Мол своє останнє в житті звернення очільникам міста з пропозицією прийняти від нього та української діаспори Канади безцінний подарунок — Батька нації, мислителя і пророка у бронзі.

Прибула скульптура до Івано-Франківська з Мюнхена тихо, по-простому, ніби на ознайомлення прикарпатців з аналогічною бронзовою фігурою, яку збиралася встановити канадська столиця на монументальній стелі в Оттаві. Напевне, саме ця обставина і позначилася на припиненні ділової організаційної дискусії між очільниками Франківська і громадськістю, з приводу проєкту композиції та відведення місця під постамент. Відносно нетривалого, бо усього за місяць і чотири дні до відкриття пам’ятника в Оттаві, 22 травня 2011 року на центральній алеї міського парку Івано-Франківська, назавжди оселився образ молодого і незламного українського пророка...

Тож нині і повсякчас 22 травня — сакральна, скорботна і знаменна дата. Як в історії України, так і в долі Тараса Григоровича Шевченка. Тому що останній Кобзар і Великий мислитель, як ніхто інший упродовж короткого і сповненого трагізму життя “на сльози свого народу завжди відповідав своїми сльозами”.

Пам’яті Валентини Овод

19 травня ми провели в останню дорогу Валентину Яківну Овод — Берегиню українського Харкова.

Вона померла у свій 76-й день народження. Коли я їй телефонувала востаннє, щоб запросити на День вишиванки, вона дуже зраділа, що цьогогоріч це свято відзначають у її день народження. Сказала, що обов’язково прийде. І, вже вийшовши з квартири, щоб прийти до нас на акцію, вона відчула себе зле. Відійшла в засвіти швидко, акція вишиванкового оберегу біля Тараса в цей час ще тривала.

А ми її чекали біля пам’ятника Тарасу на Дні вишиванки, але так і не дочекались. Букет троянд, який я купила для Валентини Яківни, залишився біля Шевченка.

Валентина Яківна була фундатором усіх проукраїнських рухів Харкова ще з 1980-х років. Вона відроджувала в Харкові “Просвіту”, яка була заборонена в радянські часи.

Якийсь глибокий символізм у тому, що вона відійшла в засвіти, йдучи до своєї “Просвіти” на свято вишиванки у свій день народження.

Божого Вам неба, Валентино Яківно! Царства небесного!

Галина Куч

З гірким здивуванням дізналася про наглу смерть пані Валентини Овод — легенди українського Харкова, жінки, без якої важко уявити і нашу “Просвіту”, і “Спадщину”, і весь незалежницький рух 1980–1990-х, та й усе, що було далі.

Її першим ім’ям була ширість, другим — харизма. Вона була завсідницею громадських зборів і душею мистецьких зустрічей. Уперше я побачила пані Валентину влітку 2007 року в редакції “Березоля”, куди вона зазирнула, щоб привітатися з добрими знайомими — головним редактором паном Володимиром Науменком і багаторічними колежанками (якийсь час тому вона сама працювала в журналі у відділі публіцистики). “Яка гарна дитина”, — сказала пані Валентина, коли їй відрекомендували мене (мені було 24). Висока, поставна, колоритної української вроди жінка в

незмінних вишиванках, вона справляла враження статичності й автентичності. Палко цікавилася дохристиянськими віруваннями й часто співала своїм потужним “народним” контральто — обрядові пісні, язичницькі чи стилізовані під них, у дусі Рунвіри. І того дня в “Березолі”, випивши з нами чаю, вона підвела якийсь ймовірно: “Зараз я вас усіх благословлю” — і розлилася пісню-віншуванням так, що здавалося — редакторський кабінет затісний для її голосу.

Маю ще один теплий, суто особистий спогад про неї. Вже набагато пізніше — чи то в 2016, чи то в 2017 році — пані Валентина, обурившись тим, що харківський обласний Департамент культури не запрошує на офіційні концерти з нагоди державних свят мене і ще кількох симпатичних їй співаків, явилася у Держпром особисто і дала гарненького словесного прочухана тій уповноваженій особі, з якою розмовляла. Жодних результатів це не принесло, але мене цей вчинок зворушив доглибно.

Близькі пані Валентини пишуть, що вона померла у свій день народження, він же — День вишиванки: збиралася з однодумцями на врочисту ходу, вбралася святочно, вийшла з дому і відчула себе зле. Приїхала швидко, але нічого не змогла зробити.

Смерть — завжди трагедія, та коли вже судилося помирати, то, можливо, краще піти саме так — раптово, у празниковій одежі, залишаючи в серцях тих, хто тебе знав, яскравий слід.

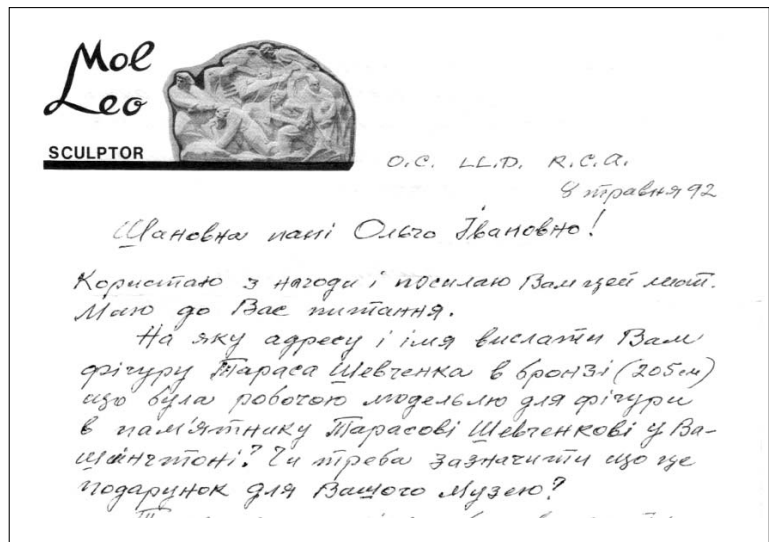
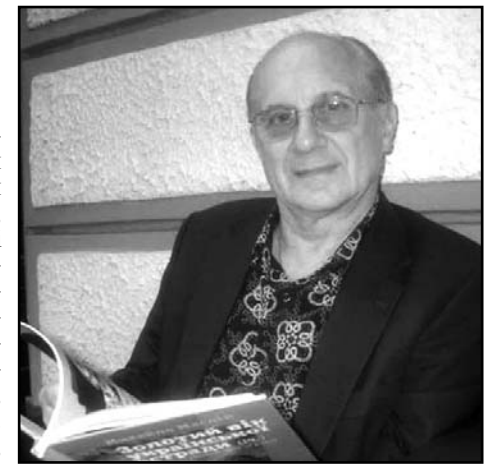
Люцина Хворост

ВУТ “Просвіта” імені Т. Г. Шевченка глибоко сумує у зв’язку зі смертю Валентини Яківни Овод і висловлює співчуття всім, хто знав покійну.

Царство йому небесне

Відійшов за вічну межу Левко Дутківський (1943–2023) — відомий український музикант, композитор, засновник і керівник вокально-інструментального ансамблю “Смерічка”, режисер, педагог, один із основоположників української естрадної музики, народний артист України.

“Сумує рідна Україна, гори Карпати, дорогі серцю Кути, плачуть гуцульські цимбали за геніальним Маестро Левком Дутківським і просять у Господа для нього Царство небесне... Світла і вічна пам’ять тобі, славний побратиме, великий Українцю... Твої пісні будуть завжди поміж нас, Україна пам’ятатиме Левка Дутківського...” (Павло Дворський).

3 листа Ольги Полянничко (1992)

Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото Вадима ГНІДАША

Новий погляд на Котляревського

У Київському академічному театрі ляльок “Замок на Горі” представили виставу “Енеїда”. Творчий колектив театру показав глядачеві нетрадиційне бачення першого твору нової української літератури.

Щоб бути героєм, мало просто народитися улюбленцем богів. Шлях героя — це насамперед шлях до себе. Через випробування та спокуси справжній герой має усвідомити себе і зробити власний вибір. Вільний.

Скільки б років не переказували історію про Енея та його побратимів з Трої, вона щоразу прочитується як сучасна. Особливо нині, коли в країні війна, ця історія починає грати новими відтінками.

“Енеїда” в Київському академічному театрі ляльок — це епічна, динамічна і масштабна вистава, в якій є місце й для сміху. Адже що то за козак, що не вміє оцінити влучного жарту.

— З 2007 року я поставив близько тридцяти вистав, — пригадав режисер-постановник “Енеїди” Дмитро Драпківський. — Спершу, коли працював як актор, асистент режисера. Потім кілька років працював головним режисером Київського муніципального театру ляльок на лівому березі Дніпра. Згодом повернувся до рідного театру на посаду режисера.

Раніше ставив переважно для дітей: “Маленький принц”, “Козак Мамай”, “Снігова Королева” та ін. Звісно, для дорослого глядача треба робити вистави по-іншому. Адже доросла людина не повірить ляльці, що виконує примітивну фізичну дію. Потрібно, щоб це була метафора, якийсь знак, символ.

Наш театр виграв грант на постановку “Енеїди” від Гете-інституту. До речі, свого часу цю виставу ставив мій учитель, народний артист України Юрій Сікало. Це було у 1970-х рр. Звісно, тоді не було можливості повна розкрити цей твір так, як зараз; тоді не можна було порушувати питання про ідентифікацію нації. Там були тільки ляльки і призначалася вистава для молодшого глядача.

Режисер, який мав робити нову виставу, з об’єктивних причин не зміг довести її до кінця. А Гете-інститут виділяв кошти на постановку лише за умови, що ми поставимо виставу вже зараз, адже мистецтво живе попри війну.

Тоді директор — художній керівник нашого театру Ігор Гулий доручив цю роботу мені. Головний художник Микола Данько поділився своїми думками щодо постановки, показав ескізи. Почали працювати.

Загалом репетиції тривали три місяці. Навіть наш сценарій завеликий — приблизно на три з половиною години. Найважче було оптимізувати сценічну дію, розказати фавбу, не втративши змісту. Можна викинути якийсь важливий епізод — і вже буде незрозуміло, про що ця вистава.

Багато правок доводилося робити під час репетицій. Додавали деякі сцени, інколи з кількох сцен створювали одну, епізоди робили окремими картинами. Найважче було адаптувати твір для глядача, адже це зовсім не сценічна історія.

Текст не змінювали, додали до нього лише одну фразу. Там, де сказано, що в пеклі страждали хабарники, ми дописали, що кипіли у казанах “орки, москалі, кацапи”. Глядачам подобаються ці слова.

Намагалися провести через усю виставу думку, що коли нація бореться за своє існування, то вона має пройти через великі вип-

робування, у тому числі через війну. І це паралель із сучасністю, коли український народ боронить свою незалежність зі зброєю в руках. Переконали, що як і троянців, нас чекає успіх.

Сподобалася співпраця з актором Ярославом Ланчаком. Він закінчив Національний університет культури, працював у Національному академічному драматичному театрі імені Лесі Українки. Коли дізнався про перерозподіл ролей, сказав, що мріє зіграти Енея. Задля цієї ролі активно займався спортом і схуднув для потрібної форми. Коли приходив на репетиції, то завжди знав текст напам’ять. Це професійна і талановита людина.

Хороша акторська робота у Вікторії Топчій, яка виконує роль матері Евріала, що плаче за своїм сином, загинувим у бою з ритульцями. На цьому моменті глядач завжди плаче, плакали під час репетицій і актори.

Роль Турна виконує актор із Херсона Олександр Ворона, який на початку повномасштабної війни ледве вирвався з окупованого міста. У нього специфічна мова — душе швидко. Нещодавно Олександр почав грати головну роль в іншій моїй прем’єрі — “Труфальдіно — слуга двох панів”. Мені здається, що він створив яскравий сценічний образ людини, яка захоплюється лише війною. Думали над тим, чому Турн не хоче одружитися з Лавінією. Потім зрозуміли, тому що він — це втілення війни і йому не потрібна сім’я.

Хотілося б також відзначити Юрія Фарафонову, який створив образ Зевса, та Лідію Шевченко — виконавицю ролі Юнони. А ще — всіх учасників масових сцен, зокрема троянців, у кожного з яких було багато тексту.

Мені дорікали, що я не йду повністю за автором. Але, на моє переконання, сучасна режисура не зобов’язана цього робити. Режисер проводить власну авторську думку.

Мої колеги зізнаються, що не бачили подібної “Енеїди”. За жанром я визначив її як героїчну містерію. Прагнув показати, як

творилася воля до перемоги за внутрішніми діями Енея та троянців.

У нашій виставі багато сакральних ритуалів, церемоній, зокрема, спалення кораблів. Думаю, що наш погляд має право на існування. Кому цікаво побачити національний український гумор — він піде на інші постановки “Енеїди”. А когось зацікавить наша героїчна містерія.

Близько місяця ми вибудувували композицію. Якщо уважно придивитися, то можна побачити, що вона трикутної форми: всюди чітка геометрія. Усі мізансцени будуються знизу вгору. І лише під час боїв композиція змінюється: тут ми йшли від зовнішнього до внутрішнього.

Мізансцена — це мова режисера. Якщо немає мізансцени, то немає й режисера. Все інше може зробити й актор.

Ми ввели до вистави сцену оргії, коли троянці приїжджають до Дідони і живуть там три роки. Це велика танцювальна композиція на 12 хвилин, яку зробила хореограф Анна Кийко. Бої ставив Юрій Старостін. Думаю, що вийшло вдало. Боги у виставі ходять на котурнах, або стоять як скульптури. Зізнаюся: вибудувати такі мізансцени було непросто.

Хор у виставі виконує роль автора, який розповідає цю історію. Дія ніби закріплена. Вони розповіли тут і пішли розповідати далі. Тобто ця містерія довго подорожуватиме по всьому світу.

Велика роль художників зі світла Євгена Кюне та Олексія Маракуліна. Після прем’єри до мене підходили друзі з Націо-

нального цирку України та інших театрів. Вони дивувалися, що таку велику роботу здійснюють лише дві людини. Зазвичай треба три або навіть чотири.

Багато роботи з погляду режисури додав Ігор Гулий. Як керівник проекту завжди працював зі мною над виставою. Саме він придумав подіум, який виходить у зал, а також фінал вистави. Чудово, коли директор думає, живе постановкою разом із колективом. Наш очільник за однією зі своїх освіт режисер, тому розуміє, як будуватися сценічна дія.

Працювали над виставою під обстрілами. Половина учасників не встигали приїхати на репетиції через повітряні тривоги. Працювали без них, потім ті підключалися до процесу. Також під час читок часто вимикали світло. Але попри все ми змогли зробити виставу на дві з половиною години.

Велика робота була проведена зі створення масок, ляльок, іншого реквізиту. Керував нею головний художник театру Микола Данько.

Щодо режисури, то це, на моє переконання, не результат, а процес. Процесом я задоволений. Щодо результату, то тут скажуть своє слово глядачі та критики.

З директором — художнім керівником театру Ігорем Гулим спілкувалися з приводу подальшої роботи. Ще до війни я мав ставити виставу “Чарівник країни Оз” Лаймена Френка Баума. Це буде мюзикл для сімейного перегляду на півтори години. До нього увійдуть 12 вокальних та 14 хореографічних номерів.

Також будемо працювати над “Дюймовочкою”. Це буде новий, несподіваний погляд на відому з дитинства казку. Хочемо поставити “Лісову пісню”. Це буде велика постановка з ляльками, масками і живими артистами.

— Я чула різні думки про “Енеїду”, — зазначила режисерка Інна Гончарова. — А це значить, що вона відбулась і викликала інтерес.

Я членкиня творчої комісії Київського академічного театру ляльок, тому добре знайома з режисерами і багатьма акторами цього театру.

Окремо хотілося б відзначити роботу художника-постановника Миколи Данька. Він від самого початку роботи над виставою запропонував цікавий сценографічний погляд. Я передивилися відеозаписи багатьох постановок “Енеїди” в обласних театрах, а також запис вистави, яка йшла на сцені Національного академічного драматичного театру імені Івана Франка. Всюди був фольклорний напрям, а цього разу ми бачимо зовсім інший погляд на цей багатогранний твір. Хоча, безперечно, наша “Енеїда” також патріотична.

Я спостерігала за кожним кроком роботи режисерів зі світла. “Картинку” зробили дуже якісно.

Моїм завданням було дивитися на процес створення вистави збоку, не занурюючись до деталей і навіть абстрагуючись від них, подивитися на виставу очима майбутнього глядача, уявити, як він сприйматиме нову версію “Енеїди”. Наприклад, зрозуміти, які у глядача можуть виникнути запитання до злагодженості хору, до хореографічної частини вистави, особливостей акторської гри. Було цікаво відвідувати репетиції, спостерігати, як вистава народжується.

Як вже казала, я знала цей театр ще до повномасштабної фази війни. Вже під час воєнного стану спостерігала, як трупа театру активно займається волонтерством, доки у неї була відсутньою можливість працювати на своїй стаціонарній сцені. Вже у квітні — на початку травня 2022 року театр показував свої вистави в дитячій лікарні Печерського району Києва та “Охматдиті”, а також у звільнених містах Київщини.

Залюбки й надалі співпрацюватиму з цим театром, якщо надійде пропозиція. Готова підтримати будь-яку ініціативу, корисну для розвитку українського театру.

Неповторний гумор Квітки-Основ'яненка

Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото із сайту театру

— Раніше я робив комедії у драматичному ключі, — зазначив Іван Уривський. — Приміром, поставив в Одесі “Принцесу Турандот”, але це була більше трагедія. А “Конотопська відьма” — перша моя повноцінна комедія. Живемо у складний час, однак захотілося поставити саме комедію. У репертуарі театру потрібні різні вистави. Виникло бажання дещо змінити себе і додати світла.

Хоча насправді комедія — рідчужа умова. Ми її робили не для того, аби люди сміялися заради сміху. “Конотопська відьма” — найстаріший текст української класики, який я ставив, йому майже 200 років. У Квітки-Основ'яненка багато сенсів. Це цікаво і, як на мене, потрібно. З реакції глядачів зрозумів, що ця вистава нині актуальна.

Спершу в цьому творі мене зачепила тема надприродних явищ. Світ гине через засуху, і герої намагаються рятувати цей світ. Напевно, у такому ключі я і ставив би “Конотопську відьму” три роки тому. А коли подорослішав, то побачив у цій історії багато інших сенсів — політичних, життєвих, сімейних і любовних.

Робота над виставою тривала приблизно три місяці. Це й створення декорацій, і репетиції з акторами. Григорій Квітка-Основ'яненко — надзвичайно цікавий автор зі специфічним почуттям гумору. Я прагнув зберегти атмосферу його тексту. А оскільки раніше не ставив комедій, то були певні хвилювання — чи спрацює, чи це потрібно. І візуально вистава значно відрізняється від моїх попередніх робіт.

У “Конотопській відьмі” багато акторів, з якими працював вперше. Це Назар Задніпровський, Олександр Ярема, Андрій Самінін. Пощастило, що ці актори спеціалізуються на жанрі комедії. Вони мені багато чого підказували. Відбувався взаєморісний обмін досвідом. Завжди цікаво працювати з новими акторами. Сподіваюсь, що в наступних постановках зможу попрацювати й з іншими виконавцями.

Національний академічний драматичний театр імені Івана Франка представив глядачам “Конотопську відьму”. Інсценізацію повісті Григорія Квітки-Основ'яненка запропонував режисер Іван Уривський у співпраці з Тетяною Овсійчук (художниця-постановниця, художниця по костюмах) та Сусаною Карпенко (оформлення вокальних номерів).

У Театрі Франка дуже потужна трупа, з якою можна робити різні речі — від трагедій до комедій.

Грають у виставі й актори, з якими ми разом зробили вже не одну виставу. Це Олена Хохлаткіна, Христина Федорак, Михайло Кукулюк.

Вже мав досвід спільної роботи і з художницею Тетяною Овсійчук. У Театрі Франка ми разом ставили “Безталанну”, а в Театрі на Подолі — “Камінного господаря”. Для нас це було досить ризиковане сценографічне рішення — лише авансцена. На таке рішення було неспросто поставити світло. Цією сценографією хотіли підкреслити акторів, бо це, насамперед, акторська вистава. Це був для нас певний виклик. Також Тетяна розробила силуети українських народних костюмів тієї доби. Вирішили їх зробити чорно-білими.

Ця вистава помітно відрізняється від моїх попередніх робіт. Поки що звикаю до неї. Інколи сміюся разом із театральною публікою. Ми спробували виставу на глядачеві і зрозуміли, що вийшло, а що ні. Будемо її допрацьовувати, розігрувати.

Маю багато планів до постановок як у Театрі Франка, так і на інших театральних майданчиках.

Серед задуманого — українська та світова класика, сучасна драматургія. А от чи буду ще звертатися до жанру комедії — не готовий сказати.

Враженнями від роботи над виставою поділилися актори.

Назар Задніпровський, народний артист України, виконавець ролі Забрьохи:

— Згадую дитинство, коли вперше побачив “Конотопську відьму” у Театрі Франка. Мій батько грав у цій виставі Дем'яна Суденка. Вже згодом дізнався, що п'єсу за повістю Григорія Квітки-Основ'яненка спеціально для нашого театру написав Богдан Жолдак. Потім вона йшла в інших театрах.

Зізнаюсь: ніколи не думав, що в ній зіграю. Певною мірою це стало для мене несподіванкою. Репетирувати було нелегко, бо паралельно я зайнятий у підготовці іншої вистави.

Вперше працював з Іваном Уривським. Це молодий, талановитий режисер, досить своєрідний. У чомусь я з ним погоджувався, у чомусь — ні. Сподіваюсь, він задоволений співпрацею зі мною. Особисто я задоволений результатом. З Олександром Яремою ми часто граємо в комедіях

на сцені і в кіно, тому Іван нам довірився, і це пішло на користь спільній роботі. Загалом я переконаний, що в наш час вистави повинні бути на позитиві, з гумором і відьмацтвом. (Сміхається).

Вперше я працював разом з Михайлом Кукулюком. Блискучий актор, любить імпровізувати. Грати поруч із ним цікаво, але неспросто. Думаю, що на прем'єрі ми спрацювали добре.

Ще одна виконавиця, з якою вперше граємо в одній виставі, — Христина Федорак. У нас дві спільні сцени. Мав можливість подивитися на її роботу збоку. Вона справляє приємне враження. Христина молода актриса, в іншому складі у цій ролі — досвідчена виконавиця Олена Хохлаткіна. Вважаю, що кожна з них прекрасно грає Явдоху Зубиху.

Прем'єра “Конотопської відьми” відбулася нещодавно, а я вже готуюсь до прем'єри іншої вистави — “Загнаний кінь”, яка буде присвячена ювілею мого батька Леся Задніпровського.

Христина Федорак, виконавиця ролі Зубихи:

— Коли почалося повномасштабне вторгнення, зовсім не думалося про професію, не кажучи вже про комедію. Але після повернення до Києва прийшло усвідомлення, що ти продовжуєш жити. Допомогли саме глядачі, які нас активно підтримали і надихнули. Виявляється, глядачам зараз це дуже потрібно — на дві-три години прийти до театру і трохи відволіктися від реальності

ті, в якій ми живемо, або подивитися на неї з іншого боку. Я вдячна насамперед ЗСУ, які забезпечують нам можливість виходити на сцену.

Була втішена пропозицією нової ролі. Я працювала з Іваном Уривським не раз. Я дуже хотіла потрапити в цю роботу. Стало несподіванкою, що моя партнерка по цій ролі в іншому складі Олена Хохлаткіна. Ми з нею зовсім різні, тож було цікаво, як Іван це використовуватиме.

Незважаючи на нинішній складний час, ми намагалися підходити до роботи з гумором. На репетиціях панувала творча атмосфера.

Моя героїня — відьма. Але я не можу сказати, що вона транслює в нашій виставі суцільне зло. Зубиха більш повчача. Цей персонаж непростий, думаю, він змінюватиметься разом зі мною. Шукатиму в ньому щось нове. Загалом до відьом у мене ставлення нейтральне. Водночас переконана, що вони й сьогодні є в нашому житті, це не казки. А сама постановка — про вибір людини: до якої сили тобі звернутись і повірити.

Сподіваюсь, що робота відгукнеться і зачарує сучасного глядача.

За час війни я мала зйомки у фільмі “Малевиц” (режисерка-постановниця Дар'я Онищенко), де грала дружиню художника Соф'ю. Маю надію, що незабаром цей фільм глядачі побачать у наших кінотеатрах.

Ольга КОБЕЦЬ

У музеї бойчукіста

Попри нічні обстріли Києва Ніна Саєнко вранці збрала друзів, щоб за три години в Борзні, у музеї Олександра Саєнка, її батька і вчителя, відзначити Всесвітній день музеїв і 25-річчя з часу заснування цього осередку культури в її родинному обійсті. І як було не подолати ці дві з половиною сотні кілометрів дороги, досі позначеної розстріляними хатами і автозаправками?..

Поїхали всі, кого заслужений діяч мистецтв України, мистецтвознавець і авторка багатьох книжок Ніна Саєнко запросила в подорож. Це відповідальний секретар Товариства “Чернігівське земляцтво” Людмила Оршко, мистецтвознавець, доцент МАУП Петро Нестеренко, Ольга Пацеля з Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки ім. В. Заболотного, директорка компанії “Райдуга” Іраїда Медведєва, Оксана Шейченко, Юрій Попель.

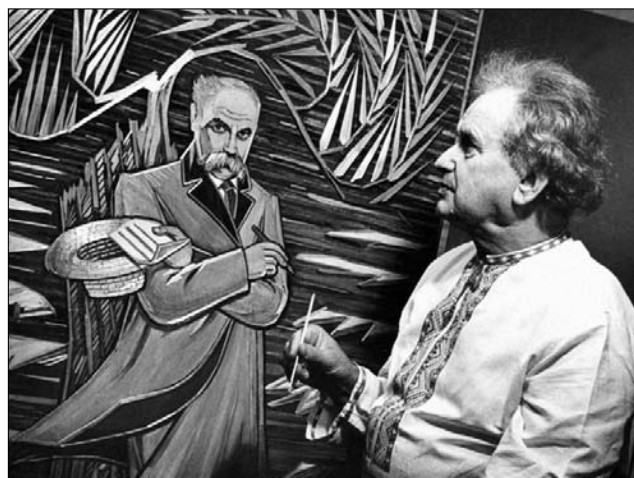
У Борзні нас привітно зустріла директорка музею Ніна Храпач, представники творчої інтелі-

генції міста, молодь. Присутніх привітала начальниця відділу культури, сім'ї, молоді та спорту Борзнянської міської ради Лариса Паляничка, виступили й гості. Зацікавила концертна програма, яку представила Лілія Москаленко, зокрема, виступ чоловічого вокального ансамблю “Джерело” під керуванням Віталія Золотарьова.

Віддали данину пошани ушлявленому маестро-бойчукісту зі складною долею художникові Олександрові Саєнку, який відкрив Україні і світові унікальні художні можливості звичайної, здавалося б, соломки. Ще раз наголосили на непроминальній вартості його мистецьких робіт, що завоювали світ, адже його виставки приймали десятки країн світу, книжки про його творчість (більше двохсот!) представлені стараннями його дочки в 50 закордонних музеях, бібліотеках, українських центрах, не кажучи вже про власне українські, куди пані Ніна відправила майже пів-

тори тисячі книг власного авторства і які нині перебувають у 35 музеях, де зберігається мистецька спадщина родини Саєнків, і понад 40 бібліотек, культурних центрів та інших книгозбірнях.

Від імені Фонду Олександра Саєнка пані Ніна подарувала і цьому музеєві, і не так далекому Музеєві родини Кричевських у знаменитій Опішні нові збірки книжок. До речі, саме цього дня в Національному музеї-заповіднику українського гончарства в Опішні було відкрито виставку творчих робіт Олександра Саєнка, як відомо, учня Василя Григоровича Кричевського. У межах Музею родини Кричевських вона експонуватиметься як своєрідний міні-музей О. Саєнка, де будуть представлені і

створи його спадкоємців та продовжувачів мистецької династії — Ніни Саєнко і її дочки Лесі Майданець.

А тут, у родинному гнізді Саєнків, ми ще довго милувалися роботами і самого Майстра, і Ніни Саєнко, і роботами її дочки. Мені думалося: які ж ми, українці, багаті, що маємо і зберігаємо свої мистецькі скарби, що вже давно стали частиною духовної спадщини нашого народу. Добре, що земляки наших великих мит-

ців, як можуть, бережуть їх і популяризують — чи тут, у Борзні, чи в Мар'янівці — про Івана Козловського, чи в Богданівці — про Катерину Білокур, чи Ганина Пустинь у Мотронівці — про Пантелеймона Куліша. Ці садиби досі бережуть творчий вогонь своїх господарів і є прикладом невтомної великої праці, невичерпного нашого багатства.

“Художниця Ольга Кравченко поєднала два міста, відобразивши їх кольорове життя. Ці куточки назавше оселяються у вашому серці”.

“Київ – Париж”: спільна тональність двох мегаполісів

Вікторія КОВАЛЬ, студентка II курсу Українського державного університету імені М. Драгоманова

У Музеї Гетьманства (Київ) триває унікальна виставка художниці Ольги Кравченко.

Ольга Кравченко – українська художниця з великої літери, мисткиня широкого діапазону, що працює в різних техніках і стилях, зокрема живописі, графіці, скульптурі та інших формах мистецтва.

Її творчості притаманні оригінальність і пошук, а також вміння передати глибинні емоції та почуття через кольори й відтінки.

Щодо картин пані Ольги, то вони мають різноманітні сюжети та композиції. Серед її творів можна побачити як абстрактні композиції, так і реалістичні портрети, пейзажі та натюрморти. Відомі серії її картин, присвячені різним темам: “Нескінченність”, “Народження”, “Снігова королева” та ін. Її твори визнані як критиками, так і шанувальниками мистецтва.

На виставці “Київ – Париж” представлено роботи, виконані в різних техніках та форматах, які відображають стиль життя та культурні відмінності між двома містами. Серед полотен – яскраві пейзажі Києва та Парижа. Особливість виставки полягає в тому, що художниця вдалося передати настрій і атмосферу обох міст, зберігаючи при цьому унікальний стиль. Твори вражають своєю витонченістю, точністю та оригінальністю.

Проте, якщо прибрати назви та історію картини, чи можна зрозуміти, що представлено не одне місто, а різні куточки світу, зовсім різні мегаполіси? Це один із факторів, який нашоєму розуму. Зосередившись, спрямувавши зацікавлений погляд на якусь деталь, розумієш, що картини відрізняються одна від одної.

Кожна картина пані Ольги має свої неповторні кольори, яскравість і власну душу. Вони різні, але “живі”. Картини із сюжетами Києва більш домашні, викликають інколи навіть сум, коли розумієш, що тепер, у час Великої війни, ці затишні київські куточки під загрозою ворожих обстрілів і можуть бути знищені назавше...

Тим часом Париж надихає. Вечірні тони романтичні, денні – оптимістичні. Біля картин починаєш фантазувати, складаєшся враження, що Париж реально огортає тебе своєю атмосферою. І ти вже ніби ходиш біля світлого французького балкона, що поріс диким виноградом, і вже чути

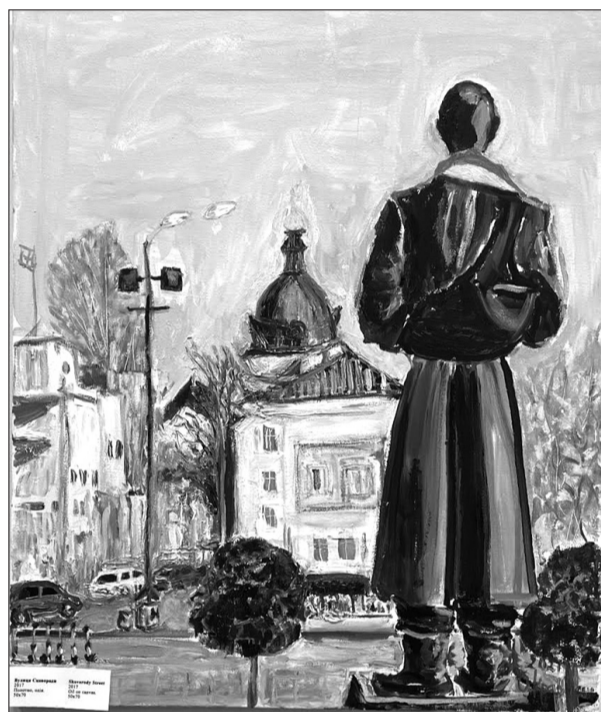
спів паризького птаха. В Отель-де-Віль хочеться зайти просто зараз і поглянути кольори всередині: чи такі ж вони яскраві, як на картині Ольги?

Споглядаючи – вже київську – вулицю Сковороди, що на сусідньому полотні, опиняєшся неподалік від музею. Розглядаєш деталі і відчуваєш, що ти вдома. Прогулюєшся осіннім Подолом із легеньким подихом вітерцю, вдихаєш аромати київської кави та теплого дощу.

Картини відрізняються майстерністю в передачі деталей і атмосфери міст з давньою історією. Зображення вулиць – як живописний пам’ятник архітектури. Використання світлих та пастельних відтінків робить картини свіжими й елегантними. Як зазначено на сторінці виставки у Facebook: “Київ – Париж” є освідченням у любові до Києва, і це почуття чудово передають картини”.

Пані Ольга підбрала найгарніші і найлюбленіші місця, з найкращого ракурсу та в найкращий час. Увічнила з великою шаною і детальністю і Париж – місто надії та любові – і любий серцю Київ.

Картини виконані в техніці масляного живопису, на полотні, що дозволило художниці передати всі нюанси та відтінки. Вона використала техніку “накладання

шарів”, коли кольори наносяться один на один, створюючи інтенсивність. За раху-

нок цього є відчуття живого: тут і тепер.

...Коли заходиш до зали, бачиш портрет самої Ольги, намальований її Вчителем Віктором Зарецьким. Саме художник Зарецький став тією самою зустріччю в житті Ольги, яка дала поштовх для творчого злету. Портрет вражає простою та елегантністю, що відображає неповторність та красу Ольги Кравченко як особистості та художниці. Це ще один приклад того, як співпраця між Ольгою Кравченко та Віктором Зарецьким впливала на їхні творчі досягнення, додавала взаємної наснаги.

Виставку “Київ – Париж” варто відвідати. Завітати до музею та поглянути на картини можна до 28 травня включно.

Є також можливість написати власний відгук у книгу. Наприклад, такий: “Художниця Ольга Кравченко поєднала два міста, відобразивши їх кольорове життя. Ці куточки назавше оселяються у вашому серці, викликаючи теплі емоції. І ближчим стає Париж. І ще ріднішим Київ”.

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА» імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Розпочато передплату на періодичні видання на II півріччя 2023 року

З 28 квітня поточного року – за електронною версією Каталогу видань України “Преса поштою”
Передплату можна оформити за “Каталогом видань України “Преса поштою”:
на сайті ДП “Преса” www.presa.ua
на сайті АТ “Укрпошта” www.ukrposhta.ua
у відділеннях поштового зв’язку
в операційних залах поштамтів
у пунктах приймання передплати

Засновник: Всеукраїнське товариство “Просвіта” імені Тараса Шевченка
 Реєстраційне свідоцтво КВ № 4066 від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Відповідальний за випуск
Ігор ЗОЦ

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова)
Павло МОВЧАН
Микола ТИМОШКИ
Георгій ФІЛІПЧУК
Микола ГОЛОМША
Юрій ГАНДЗЮК
Галина ДАЦЮК
Євген БУКЕТ

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ культури
Едуард ОВЧАРЕНКО
 279-39-55

Літературна редакторка
Галина ДАЦЮК
 Коректорка
Олена ГЛУШКО

Комп’ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
 Бухгалтерія
 279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
<http://slovoprosvity.org>
<http://prosvitanews.org.ua>

Надруковано в ТОВ “Мега-Поліграф”,
 04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 3.

Редакція залишає за собою право редагування та скорочення текстів. Редакція не завжди поділяє погляди своїх авторів. При використанні наших публікацій посилання на “Слово Просвіти” обов’язкове.

Індекс газети
“Слово Просвіти” – 30617

Листування з читачами – тільки на сторінках газети. Відповідальність за достовірність інформації несуть автори.

